

AVH501 – Masteravhandling
(30ECTS)

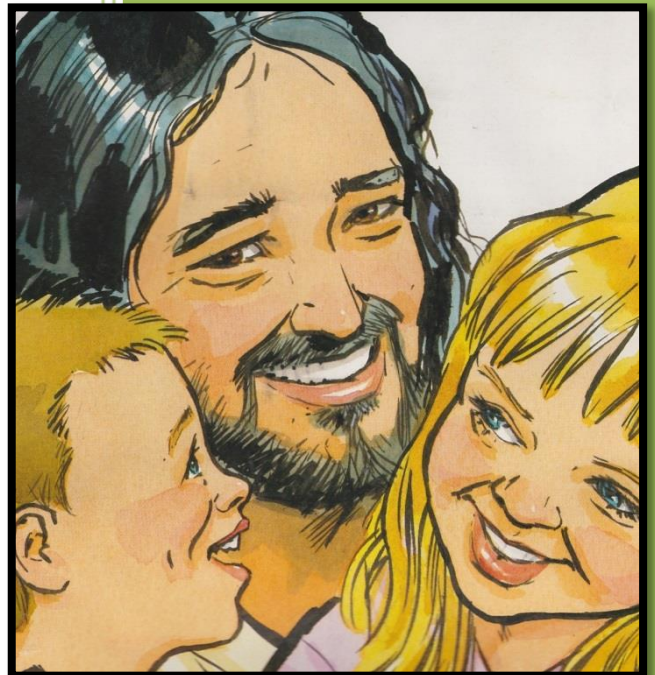
Master i Diakoni

Det Teologiske
Menighetsfakultetet

Oslo, Våren 2015

Og Han tok dem inntil seg...

- om diakonal trosformidling til barn rundt utdelingen av 4-årsboka

Ingjerd Benestad Sand

Veileder: Tormod Kleiven,
Førsteamanuensis ved Diakonova,
Oslo

Tilegnes

Trond Henrik

min elskede mann
som har oppmuntret meg
og lagt til rette for meg
i gjennomføringen av dette masterstudiet

&

Simon Andreas og Miriam Kristine

mine elskede barn
som vekket i meg
lengselen etter å formidle en livskraftig og levende tro
både til dem og andre barn

I bønn om at vi må få lede
våre barn til Jesus

så Han kan ta dem inn til seg
omfavne dem
og velsigne dem

velsigne dem
med lyset som skinner gjennom mørket
med kjærligheten som bærer gjennom smerte
med troen som bærer gjennom livet

så de en dag kan se Ham ansikt til ansikt
og stråle av glede

Innhold

1. INNLEDNING.....	6
1.1. Motivasjon og bakgrunn.....	6
1.2. Tema og problemstilling.....	7
1.3. Avgrensning.....	7
1.4. Metode.....	8
1.5. Forskningsetisk refleksjon.....	10
1.6. Diakonal forankring.....	10
1.7. Aktuelle forskningsbidrag.....	11
1.8. Avhandlingens oppsett.....	12
1.9. Begrepsavklaringer.....	12
2. TEORETISKE PERSPEKTIVER.....	14
2.1. GUD OG DET VONDE.....	14
2.1.1. Det kristne gudsbildet.....	14
2.1.2. Den kristne virkelighetsforståelse og lidelsens gåte.....	15
2.1.3. Allmakts-begrepet.....	17
2.1.4. Idyllisering.....	18
2.2. BARNES UTVIKLING.....	19
2.2.1. Eriksons utviklingsteori.....	19
2.2.2. Fowlers trosutviklingsteori.....	20
2.2.3. Utviklingen av gudsrepresentasjoner.....	22
2.3. BARNES LÆRING.....	23
2.3.1. Sensitive perioder – i lys av Montessorri.....	23
2.3.2. Den Gode Hyrde Katekese – trosopplæring tilrettelagt for barnets utvikling og behov.....	24
2.4. BARNES SPIRITUALITET.....	28
2.4.1. Relasjonell bevissthet – i lys av Hay og Nye.....	28
2.5. Oppsummering.....	31
3. ANALYSE AV OBSERVASJONER.....	32
3.1. Inkluderende fellesskap.....	33
3.1.1. Å se den enkelte.....	33
3.1.2. Alle er like verdifulle.....	34
3.1.3. Hjelp til gjenkjennelse i gudstjenesten og liturgien.....	36
3.1.4. Andre uttrykk for inkluderende fellesskap.....	37

3.1.5.	Oppsummering	38
3.2.	Snakke sant om livet	38
3.2.1.	Livet som både godt og vondt.....	38
3.2.2.	Det uforståelige.....	39
3.2.3.	Forenklinger	39
3.2.4.	Oppsummering	40
3.3.	Gudsbilder.....	41
3.3.1.	Guds vesen	41
3.3.2.	Guds relasjon til barnet.....	42
3.3.3.	Oppsummering	43
3.4.	Hovedfokus i formidlingen	43
3.5.	Oppsummering	45
4.	ANALYSE AV 4-ÅRSBOKA.....	46
4.1.	Inkluderende fellesskap	47
4.1.1.	Alle er like verdifulle	47
4.1.2.	Hjelp til gjenkjennelse i gudstjenesten	47
4.2.	Snakke sant om livet	48
4.2.1.	Livet som både godt og vondt.....	48
4.2.2.	Det uforståelige.....	49
4.2.3.	Forenklinger	49
4.3.	Gudsbilder.....	49
4.3.1.	Guds vesen	49
4.3.2.	Guds relasjon til barnet.....	50
4.4.	Oppsummering	51
4.5.	Sammendrag av analysen	51
5.	DRØFTING AV UTDELINGEN AV 4-ÅRSBOKA SOM ARENA FOR DIAKONAL TROSFORMIDLING.....	53
5.1.	Inkluderende fellesskap	53
5.1.1.	Å se den enkelte	53
5.1.2.	Barnets verdi	54
5.1.3.	Element fra gudstjenesten som utgangspunkt	54
5.2.	Snakke sant om livet	58
5.2.1.	Inkludere det vonde.....	58
5.2.2.	Unngå forenklinger	59

5.2.3.	Språket.....	59
5.2.4.	Nyansert Bibelbruk.....	60
5.2.5.	Bevare undringen.....	61
5.3.	Gudsbilder.....	62
5.3.1.	Guds grenseløse kjærlighet.....	62
5.3.2.	Guds kjærlighet til hvert enkelt barn.....	63
5.4.	Formidlingsfokus.....	64
5.4.1.	Dvele ved hovedbudskapet.....	64
5.4.2.	Bevissthet rundt tema.....	65
5.4.3.	Fortelling som metode.....	67
5.5.	Oppsummering.....	68
6.	AVSLUTNING.....	69
7.	LITTERATUR.....	70
8.	VEDLEGG.....	73

1. INNLEDNING

1.1. Motivasjon og bakgrunn

Barn. Disse store universene i små kropper, som blir betrodd de voksnes omsorg for en tid.

Tro. Disse store dybdene som preger livet. Enten som kilde til trøst og håp, eller som kilde til smerte og fortvilelse.

Barn og tro. En av de fineste kombinasjonene verden har. En kombinasjon med uendelige muligheter. Muligheter som kan være en gave og velsignelse for et helt liv. Men også en kombinasjon som er preget av mye sårbarhet og avhengighet av hva de voksne åpner opp for eller stenger igjen.

Som mor til to små barn er dette dimensjoner som fyller dagene mine. Min dypeste bønn er at mine barn skal få vokse opp i vissheten og tryggheten om at de er uendelig elsket av Gud. At de må få knyttet bånd til Jesus Kristus som må vare livet ut, og være til styrke og trøst for dem. At de må erfare at uansett hva livet måtte gi dem å bære, så vil Gud aldri forlate dem. At Han alltid er større enn det som fyller livet. Men hvordan kan vi gi egne og andres barn denne livsgaven? Denne troen som bærer gjennom liv og død?

Jeg ble for noen år siden introdusert for Den Gode Hyrde Katekese, en tilnærming til trosformidling som har sitt fokus på barnas gudsrelasjonen og på å vandre sammen med dem i gudsrikets mysterier. Fra første møte med katekesen ga den en dyp gjenklang i meg, og jeg fikk umiddelbart et ønske om å få større innsikt i perspektivene og erfaringene arbeidet bygger på. Det var starten på en voksende interesse for trosformidling til barn som nå også gir seg utslag i en masteravhandling om temaet.

Faglig sett var også emnet DIA6010 på MF – Det sårbare og lidende barnet som utfordring til teologien¹ – med på å inspirere meg og sette meg på sporet av dette temaet. Emnet gav innblikk i mange viktige perspektiver som har stor relevans som bakteppe for trosformidling, og som er viktige for å kunne kommunisere med trygge barn så vel som lidende barn.

---

¹ Et valgfritt emne på 10stp som jeg tok våren 2014 som del av mastergraden min på MF/Diakonova.

Reformarbeidet i Den norske kirke de siste årene har også motivert meg. Der har både diakonien og trosopplæringen blitt løftet frem på nye måter. Forholdet mellom de to har imidlertid fortsatt mange utforskede sammenhenger og potensialer. Det synes jeg er en svært interessant og viktig tematikk å jobbe med.

1.2. Tema og problemstilling

Gjennom trosopplæringsreformen fra 2010 ble hovedansvaret for opplæringen i den kristne tro flyttet fra skolen til kirken. Kirken har gjennom trosopplærings-arbeidet møtepunkter for alle døpte fra 0 til 18 år. Invitasjonene til disse breddetiltakene sendes ut til alle barn som er døpt og medlem i Den norske kirke. På disse samlingspunktene kommer det både barn som til vanlig har et forhold til den kristne tro, og barn som ikke har det. Her har kirken gylne øyeblikk med en unik mulighet til å formidle kjernen i den kristne tro og dets håp. Men det krever bevissthet å legge til rette for en diakonal trosformidling som snakker sant om livet og troen, slik at det som formidles blir til livshjelp – noe barna kan vokse inn i, og ikke ut av.

For å avgrense temaet til denne avhandlingens omfang, har jeg valgt å konsentrere meg om 4-åringene, og ha bruken av 4-årsboken, dens innhold og opplegget rundt utdelingen av den i Den norske kirke som ramme. Avhandlingen ønsker å belyse hvordan møtepunktet med 4-åringene kan brukes som arena for diakonal trosformidling, og hva som er et alderstilpasset innhold som kommuniserer til 4-åringenes behov. Den konkrete problemstillingen er:

Hvordan kan trosopplæringstiltak for 4-åringene bidra til å formidle en tro som kan romme det vonde i livet?

1.3. Avgrensning

Jeg har valgt 4-årsgruppen av flere grunner. Utdeling av 4-årsbok kan betegnes som det mest forankrede trosopplæringstiltaket i Den norske kirke. Helt siden 1970 og leenge før trosopplæringsreformen, ble det praktisert på nasjonal basis å dele ut 4-årsbok. Etter flere ti-år med erfaring, er det interessant å se hvordan denne brukes i dag. 4-åringene er også midt

i en viktig alder med tanke på utviklingen av deres gudsrelasjon. Som det skal belyses senere i avhandlingen, er førskole-alderen en tid da barna er svært mottakelige for Guds kjærlighet til dem. Det er derfor en svært viktig alder å få formidlet kjernen i den kristne tro.

1.4. Metode

Denne avhandlingen er basert på en kvalitativ tilnærming til problemstillingen. Det ble gjort systematisk, faglig observasjon av 4-årssamling og utdelingen av 4-årsboka i tre menigheter. Ut fra de samme tema-kategoriene som observasjonen baserte seg på, ble også 4-årsbokas innhold analysert. Funnene ble deretter drøftet i lys av teoretiske perspektiver innenfor pedagogikk, utviklingspsykologi og religionspsykologi.

Utgangspunktet for valget av de tre observasjonsmenighetene var basert på to aspekter: De hadde 4-årsamlinger og utdeling av 4-årsbok i løpet av den valgte tidsperioden for observasjonsarbeidet, og deres geografiske beliggenhet gjorde det praktisk mulig å få gjennomført observasjons-besøkene. Alan Bryman beskriver dette som kriterier for *representative eller typiske case* i metodefaget.² Målet med valget av slike case er å få et eksemplifiserende bilde av virkeligheten. Jeg hadde ikke kjennskap til oppleggene de forskjellige menighetene hadde før jeg kontaktet dem. Jeg valgte en komparativ tilnærming som skulle gjøre det mulig å se på både de tre menighetene og innholdet i boka ut fra samme kategoriene.

Man skiller i metodefaget mellom *skjult- og åpen observasjon*.³ Jeg hadde i forkant vært i kontakt med de ansvarlige for 4-årsopplegget og spurt om jeg kunne få være med på samlingen og utdelingen. Jeg fortalte at jeg var masterstudent som arbeidet med en avhandling om 4-årsboka og diakonal trosformidling, og at jeg i den forbindelse besøkte noen menigheter for å se hvordan de gjorde det. Jeg gjennomførte dermed en åpen observasjon der de som ble studert visste om det. De visste imidlertid ikke hvilke spesifikke fokus jeg hadde, og hva jeg var spesielt interessert i å observere.

---

² Bryman, Social research methods, s. 70.

³ Repstad, Mellom nærhet og distance, s. 31.

Under observasjonene tok jeg lydopptak, som jeg i etterkant transkriberte. De første gangene tok jeg også notater underveis, men jeg syntes etter hvert det var bedre å sitte uten penn og papir under observasjonen, og heller notere umiddelbart etterpå.

Med bakgrunn i avhandlingens problemstilling hadde jeg i forarbeidet til observasjonene utarbeidet tre tema-kategorier som utgangspunkt og fokus for den systematiske observasjonen. De var som følger: inkluderende fellesskap, snakke sant om livet, og gudsbilder. Jeg valgte disse temaene som fokus da de etter min oppfatning danner viktige elementer i formidlingen av en tro som kan romme det vonde i livet. Jeg hadde samtidig en åpen holdning til at jeg kunne komme til å finne andre elementer som også var viktige for avhandlingens problemstilling. Jeg hadde derfor en åpen kategori «Annet», som jeg brukte til observasjoner som ikke nødvendigvis passet inn i de forhåndsstenkte temaene. Denne kategorien endte opp med å få overskriften «Hovedfokus i formidlingen». Jeg opplevde at de forhåndsstenkte kategoriene mine var til hjelp både i gjennomføringen og i systematiseringen av innholdselementene i observasjonene. Disse ble dermed utgangspunktet for en tematisk analyse av materialet.⁴

Den tematiske analysen av observasjonsmaterialet (de transkriberte notatene og notatene gjort i etterkant) baserte seg på Framework-tilnærmingen som Bryman beskriver.⁵ Det er en tabell-basert metode for å ordne og syntetisere data, og lage oversikt over sentrale temaer og undertemaer. Analysen besto med andre ord i systematisering, gruppering, sammenligning og refleksjon. Først ble materialet fra hver av observasjonene systematisert under de aktuelle tema-kategoriene. Deretter ble alt material på hver kategori samlet, for å kunne sammenligne, observere og reflektere over det.

I forhold til arbeidet med selve innholdet i boka, valgte jeg å bruke de samme tema-kategoriene som jeg brukte i observasjonene. Dette for å lette systematiseringen av materialet og drøftingen. Jeg hadde i forkant av arbeidet med avhandlingen en samtale med ansvarlig redaktør for boka i IKO, Cecilie Holdø. Dette for å få et innblikk i forlagets prosess rundt utgivelsen av boka, deres tanker og valg om form og innhold, og for å gi til kjenne min

---

⁴ Bryman, Social research methods, s. 578.

⁵ Ibid., s.579.

intensjon om å bruke deres bok som arena og fokus for min avhandling. Denne samtalen, som ikke kan betegnes som et intervju, vil bli kort referert til i analysen av boka.

1.5. Forskningsetisk refleksjon

Jeg har under arbeidet med avhandlingen vært bevisst på at det er utfordringer med å beholde anonymiteten til observasjonsmenighetene, når det bare er tre menigheter i et avgrenset geografisk område. Jeg har derfor valgt å presentere observasjonene i flere deler, og bare brukt én samling fra hver menighet, selv om noen hadde flere samlinger.

På grunn av tidsrammene til avhandlingsarbeidet, valgte jeg å ikke intervju dem som gjennomførte oppleggene jeg observerte. Jeg vet imidlertid at det ville vært veldig interessant å gjøre det, og at det ville ha beriket dataen fra observasjonene. Det er et minus i forhold til at jeg ikke fikk innblikk i deres utgangspunkt, deres tanker og innstilling til de forskjellige perspektivene jeg har jobbet med. Det betyr også at jeg kan ha misforstått eller mistolket situasjoner. Det er mye som ikke blir som vi hadde tenkt eller håpet – også i formidlingsammenheng, og de involverte har ikke fått mulighet til å kommentere det i forhold til de konkrete samlingene jeg var med på.

I et så mangfoldig menighetslandskap som Den norske kirke er, er jeg også bevisst på at tre enkeltmenigheter på ingen måte gir et uttømmende bilde av hvordan 4-årsboka brukes på landsbasis. Det er et hav av muligheter, og et mangfold av bruk og tilnærming. Jeg har allikevel valgt å ta utgangspunkt i tre menigheter fordi jeg mener at bruken av observasjoner og refleksjoner fra menighetenes praksis beriker drøftingen av avhandlingens tema.

1.6. Diakonal forankring

Den norske kirkes definisjon på diakoni er fra 2008 som følger:

Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Det er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.⁶

Trosopplæringsplanen «Gud gir – vi deler» henviser til dette og er tydelig på at diakoni er en del av grunnforståelsen av den kristne tro og en dimensjon ved det å være kirke, og dermed også en ramme rundt kirkens trosopplæring.⁷ Videre utdyper Trosopplæringsplanen at en diakonal trosopplæring vil ha livshjelp og handlende kjærlighet som en integrert del av sitt læringsbegrep. Den vil se, tolke og handle i forhold til barns, unges og familiers livserfaringer, og bidra til livstolkning og livsmestring. Dette er den diakonale forankringen denne avhandlingen bygger på.

1.7. Aktuelle forskningsbidrag

Denne avhandlingens tema ligger i skjæringspunktet mellom forskjellige fagfelt - diakoni, barns åndelige utvikling, pedagogikk og trosopplæring. Diakonal trosformidling til barn er et tema som er blitt trukket frem i kirkelig sammenheng i Norge de siste årene. Sentrale aktører har vært blant andre Kari Jordheim, Inga Harsem og Anne Marie Sverdrup ved Diakonhjemmet Høgskole. I 2011 ble heftet «Livstolkning og livsmestring – et hefte til inspirasjon i trosopplæringsarbeid!» utgitt som resultat av et prosjekt som basert på erfaringer og refleksjoner fra praksisfeltet. Det hadde som visjon å gi støtte til trosopplærere i deres arbeid i forhold til barn som «særlig trenger å bli sett».

I forskningsprosjektet «Diakoni i trosopplæringen», som også ble gjennomført av Diakonhjemmet Høgskole i 2011, var fokuset å samle og analysere erfaringer knyttet til diakoniforståelsen og den diakonale praksisen innenfor trosopplæringsreformen. Dette ble gjort ved å kartlegge og analysere hvordan den diakonale dimensjonen er synlig og uttalt innenfor trosopplæringen, slik lokale menigheter og andre aktører omtaler den i sine tiltaksplaner og evalueringer. Prosjektet hadde også som ønske å utarbeide materiell som

---

⁶ Kirkerådet, Plan for diakoni, s.7.

⁷ Kirkerådet, Gud gir – vi deler, s.30

kunne inspirere og hjelpe trosopplærere til å ta på alvor at diakoni skal være en sentral dimensjon i all trosopplæring, slik det blir understreket i Trosopplæringsplanen.

Det er så langt jeg vet ikke gjort konkrete undersøkelser på hvordan 4-årsboka kan brukes i diakonal trosformidling. Det er derfor spennende å være med på å konkretisere hva diakonal trosformidling kan bety i den spesifikke sammenhengen og aldersgruppen.

1.8. Avhandlingens oppsett

Avhandlingen er delt inn i fem kapitler. Etter innledningen kommer et kapittel med teoretiske perspektiver. Her blir temaene Gud og det vonde, barns utvikling, barns læring og barns spiritualitet belyst. Kapittel 3 presenterer analysen av observasjonsmaterialet fra de tre menighetene som ble besøkt. Deretter blir analysen av 4-årsbokas innhold presentert i kapittel 4. Dette reflekterer rekkefølgen jeg jobbet i – først analyserte jeg observasjonene i menighetene, og senere analyserte jeg innholdet i boken ut i fra de samme temakategoriene som jeg hadde brukt i observasjonene. Kapittel 5 drøfter utdelingen av 4-årsboka som arena for diakonal trosformidling. Avslutningsvis oppsummeres noen konkrete anbefalinger til bruk i trosopplæringstiltak til 4-åringer.

1.9. Begrepsavklaringer

I det følgende kommer avklaring av noen sentrale begrep i avhandlingen:

Barn Når jeg i denne avhandlingen skriver om barn, henviser jeg til barn i førskole-alder, for det meste 3-6 år, om ikke annet er presisert.

Trosopplæring henviser til den trosopplæring som drives i Den norske kirke, i rammen av trosopplæringsplanen som Kirkerådet vedtok i 2010.

Det vonde i livet I denne avhandlingen brukes «det vonde» i vid forstand, alt som kan forstyrre menneskets tillitt til livet, Gud og medmennesker. Dette rommer menneskelige erfaringer som alle møter gjennom livet i større eller mindre grad, som sorg, tap, sykdom,

ulykke, osv. Begrepet rommer også det vonde som vi ønsker å skåne og beskytte mennesket for, som omsorgssvikt, overgrep, vold, osv.

4-årsboka Når jeg i avhandlingen skriver om 4-årsboka, henviser jeg til «Min kirkebok 4» som ble utgitt på IKO i 2011. Tidligere utgaver av 4-årsbøker er fortsatt til salgs, og det finnes menigheter som bruker disse, men aller flest bruker den nyeste boka. Jeg har derfor brukt den nyeste utgaven og forholder meg kun til den i denne avhandlingen.

Diakonal trosformidling henviser til trosformidling som har som mål å bidra til livstolkning og livsmestring (jfr Trosopplæringsplanen «Gud gir – vi deler»). Den ønsker å se, tolke og handle i forhold til barns, unges og familiers livserfaringer. Det er en trosformidling som har som mål å snakke sant og nyansert om livet og Gud, slik at troen kan være en styrke i møte med det livet måtte bringe – både på godt og vondt. Den har livshjelp og handlende kjærighet som en integrert del av sitt læringsbegrep.

2. TEORETISKE PERSPEKTIVER

Som utgangspunkt for å kunne drøfte og belyse avhandlingens problemstilling har jeg valgt å trekke frem teoretiske perspektiver fra teologien, psykologien og pedagogikken. Først vil det *kristne gudsbildet* og den *kristne virkelighetsforståelse* bli presentert fra et teologisk ståsted. Deretter blir *barns utvikling* belyst først gjennom Erik Erikssons utviklingsteori og James Fowlers trosutviklingsteori, dernest i lys av Ana-Maria Rizzuto's bidrag om gudsrepresentasjoner. Det etterfølgende avsnitt belyser *barns læring*, i lys av Maria Montessori's fokus på sensitive perioder. Her blir også perspektiver fra Den gode hyrde katekese trukket frem, og deres tilnærming til trosopplæring. Siste avsnitt handler om *barns spiritualitet*, basert på arbeidet til David Hay og Rebecca Nye.

2.1. GUD OG DET VONDE

2.1.1. Det kristne gudsbildet

«Gud er ikke noe abstrakt, dvs. løsrevet fra og uten tilknytning til vår erfaring. Gud er konkret, i den betydning at han er nærværende for oss over alt der vi befinner oss, og uansett hvilken livssituasjon vi er i.»⁸

Slik introduserer Jan Olav Henriksen kapittelet om den treenige Gud i sin bok om kristen dogmatikk. Bibelens vitnesbyrd om Gud er rikt og mangfoldig. Han åpenbares blant annet som *himmels og jordens skaper, evig, hellig, allmektig, allestedsnærværende, rettferdig, barmhjertig, tilgivende og trofast*. Gud som *kjærlighet* er også svært sentralt i Bibelens vitnesbyrd.⁹ Gud elsker verden, og verden er et resultat av hans kjærlighet. Han er nærværende og ønsker relasjon til sitt skaperverk.

Både i Bibelen og i den enkeltes liv er det imidlertid sider som oppleves selvmotsigende i forhold til Gud og hans vesen. I teologien er en av tilnærmingene til disse uforståelige sidene ved Gud, å skille mellom den skjulte- og den åpenbarte Gud.¹⁰ Gjennom Guds handlinger og åpenbaring gjennom historien blir vi kjent med hvem Gud er, hans åpenbarte side. Men han

---

⁸ Henriksen, Guds virkelighet, s. 67.

⁹ Ibid., s.77.

¹⁰ Ibid., s. 84.

er alltid større enn det bildet vi klarer å danne av ham, og det vil alltid være sider ved Gud som er skjult for oss som mennesker. Dette benevner teologien som den skjulte Gud. I møte med det uforståelige i livet og det tilsynelatende motstridende ved Guds vesen er det viktig å holde fast ved at Gud er større enn alt vi kan forstå. Den åpenbarte Gud, som viser oss Gud som kjærlighet, gir grunnlag for tro og tillitt også i møte med spørsmålene vi ikke finner svar på.¹¹ Dette er viktige perspektiv i møte med det vonde i livet.

Carl Smith-Gahrsen sammenfatter følgende som det viktigste den kristne tro har å si om det onde;¹² ikke alt som skjer er etter Guds vilje. Mye er mot Guds vilje og meningsløst, og vi vet ikke hvorfor han lar det skje. Gud valgte imidlertid selv å gå inn i lidelsen. Han tok selv på seg skylden for ondskapen, og seiret over døden. Han har lovet en gang å gjøre slutt på alt ondt for alltid. Vi kalles alle til å gå inn på Guds side i kampen mot det onde i alle dets former i og utenfor mennesket.

2.1.2. Den kristne virkelighetsforståelse og lidelsens gåte

Et annet sentralt perspektiv i møte med det vonde i livet er den kristne tros virkelighetsforståelse; at troen ikke er noen garanti for gode livsvilkår eller spesiell beskyttelse mot det vonde.

Det vil være svært varierende i hvilken grad barn har erfart eller reflektert over det vonde i livet i førskolealder. Men skal man kunne møte mennesker i kirken midt i deres levde liv, både barn og voksne, kommer man ikke utenom de store spørsmålene som mennesker gjennom alle tider har strevd med – noen på et personlig plan, andre på et mer filosofisk plan. Kan Gud være god når det skjer så mye grusomt? Hvorfor griper han ikke inn når uskyldige barn lider? Hvordan kan menneskets frihet veie opp for all lidelse i verden? Hvorfor forhindrer ikke Gud ulykke, sykdom og død når man ber ham inderlig om det?

---

¹¹ Henriksen, Guds virkelighet, s.86.

¹² Smith-Gahrsen, Kristen tro og livstolkning, s. 109.

Selv om mange kristne tenker, bevisst eller ubevisst, at troende mennesker burde få mer beskyttelse og omsorg av Gud enn andre, gir ikke Bibelen noe grunnlag for denne tankegangen. Bibelen er derimot realistisk og sannferdig. Leenderts skriver treffende¹³:

Alt Jesus sa og gjorde forutsatte en vanskelig verden: Han ba oss elske våre fiender fordi han forutsatte at de var der. Han sa at han var kommet til dem som trengte lege, fordi han forutsatte sykdommer og lidelser. Han tilga synder, fordi vi mennesker pådrar oss skyld. Han snakket om seg selv som verdens lys, fordi det er så mye mørke. Han oppfordret oss til ikke å la angst og uro ta motet fra oss, nettopp på bakgrunn av at det er så mye som gir grunn til frykt og engstelse.

I møte med det vonde i livet kan man på den ene side ha urealistiske forventninger til Gud og hans inngripen, eller man kan på den andre side ikke ha forventninger til Gud i det hele tatt. Leenderts belyser middeelveien mellom disse - å forholde seg til Gud som mysterium. Gud er først og fremst ufattelig. Så lenge vi lever i denne verden har vi ikke tilgang til den hele og fulle sannhet om Gud. Men han har åpenbart seg som en kjærlig og nærværende Gud. Hvordan det kan forenes med lidelsens gåte, kan vi ikke forstå. Men ved å slutte på streben etter å forstå Gud, kan det åpnes nye perspektiv. Bibelen forklarer ikke lidelsen, men den sier mye om hvordan vi kan forholde oss til lidelsen slik vi faktisk opplever den – og hvordan Gud forholder seg til den.¹⁴ Ved å vende oss bort fra søken etter *hvorfor* kan vi i stedet vende oss mot en åpenhet for *hvordan*: i enhver utfordrende livssituasjon kan vi spørre oss selv – og Gud – om hvordan troen kan være en hjelp inn i det vi opplever.¹⁵

Bibelen forteller oss at Gud elsker hvert eneste barn på jorden. Desto viktigere blir det å snakke sant om hvordan barn likevel kan rammes av mye vondt.¹⁶ I trosformidling til barn, må vi som voksne være veldig bevisste på ikke å forenkle eller glatte over paradoksene og gåtene i livet. Barn trenger de kristne sannhetene som kan vokse med dem gjennom livet. Vi kan ikke late som vi har svar på ting vi ikke har svar på.

---

¹³ Leenderts, Gud og det vonde, s.20.

¹⁴ Ibid., s.33.

¹⁵ Ibid., s. 33.

¹⁶ Ibid., s. 106.

2.1.3. Allmakts-begrepet

Bekjennelsen til Gud som allmektig, er til stede i forkynnelse og liturgi, bønner og salmer, i alle de tre oldkirkelige bekjennelsene og i Bibelen.¹⁷ Men akkurat denne dimensjonen ved Gud er den som kanskje mest av alt utfordrer vårt møte med det vonde i livet. Det er derfor svært viktig å undersøke hva begrepet inneholder bibelsk sett. Johan Hygens avhandling om Guds allmakt og det onde (1974) behandler dette spørsmålet. Han mener det er viktig å se på begrensningene i selve begrepet allmakt, og hvordan det i kristen tradisjon har fått innhold som det ikke er bibelsk grunnlag for. Hygen mener at opphavet til ordet allmakt ligger i de to gammeltestamentlige begrepene Jahve Sebaot og El Sjaddai.¹⁸ Dette er benevnelser knyttet til forestillinger om Gud – ikke Guds egen selvrepresentasjon. Benevnelserne dreier seg om at Gud med en viss suverenitet er herre over noe. Gud har makt, men det handler ikke om at han er i stand til alt. Han har innflytelse over alt og tilstrekkelig makt til å opprettholde sitt herredømme over verden. Hygen mener det må sees som en kirkehistorisk prosess at begrepet har utviklet seg til å dreie seg om at alt som skjer i verden er uttrykk for Guds makt og vilje. Han mener det ikke er bibelsk dekning for å forstå Guds allmakt som et objektivt, teoretisk gyldig utsagn om en absolutt ubegrenset makt.¹⁹ Bibelen setter ikke noen grense for Guds makt. Men mer enn en overordnet proklamasjon om total makt, viser den til troens holdning til en Gud som alltid representerer mer enn vi kan fatte. En slik presisering løser ikke lidelsens problem, men den kan løse opp i våre oppfatninger om hva Bibelen sier om Guds allmakt og hva den ikke sier.²⁰

Tore Wigen presenterer en forståelse som skiller mellom allmakt som total makt og allmakt som kjærlighetens makt.²¹ Allmakt som total makt innebærer en forståelse av Guds makt som total i den ytre verden. Gud har full kontroll, og bruker denne kontrollen på aktivt å dirigere eller tillate alt som skjer. Med denne forståelsen finnes ikke tilfeldigheter, alt har gått igjennom Guds sensur og Gud har en finger med i alt. Denne forståelsen av allmakt skaper mange spørsmål i forholdet mellom troen på en kjærlig og allmektig Gud og alt det

---

¹⁷ Leenderts, Gud og det vonde, s 85. Jeg vil inspirert av Leenderts bruke Johan Hygen og Tore Wigen som kilder til perspektiv på dette temaet.

¹⁸ Hygen, Guds allmakt og det ondes problem, s.72.

¹⁹ Ibid., s. 132.

²⁰ Leenderts, Gud og det vonde, s.86.

²¹ Wigen, Religionsfilosofi, s.244-248.

grusomme som skjer i verden. Det er ikke vanskelig å se hvordan denne forståelsen kan føre til dype troskriser i møte med det vonde i livet og med spørsmålene om hvorfor ikke Gud griper inn.

Å forstå Guds allmakt som kjærlighetens makt fremhever imidlertid hvordan Gud med sin skaperkraft alltid er fullt og helt tilstede i hele sitt skaperverk.²² Wigen kaller det også for Guds *aktuelle* makt. Fokuset er ikke på omfanget av Guds makt, men på hvilken måte Gud bruker makten sin. Guds kjærlighet er makt i godhetens tjeneste, til stede for alle og overalt. Leenderts viser hvordan denne forståelsen kan fastholde at alt det vonde angår Gud, uten at Gud er den som kontrollerer og administrerer det som skjer. Man kan alltid vende seg til Gud som den som kan bringe inn noe *mer* i livet enn det som er vondt og vanskelig.²³

Disse dimensjonene danner et viktig bakteppe i møte med trosformidling til barn. De bevisstgjør hvor viktig det er å ikke bruke allmakts-begrepet på en lettvinnt måte, og hvor viktig det er å ha fokus på at Gud alltid er til stede for oss, i enhver situasjon.

2.1.4. Idyllisering

I møte med det vonde, er idyllisering en av måtene vi mennesker forsvarer eller beskytter oss på.²⁴ Leenderts belyser hvordan man ved å unngå å se virkeligheten i øynene og heller tildekke den eller pynte på den, kan få en livsholdning som fjerner seg fra de ubehagelige sidene av tilværelsen. Man orker ikke å forholde seg til hvor brutalt livet kan være for mange mennesker. Dette legger imidlertid sten til byrden for den som lider.

Leenderts trekker frem hvordan det både er en allmenn og kristelig forventning til at det gode livet er det *egentlige* livet.²⁵ Kulturen vår formidler på flere vis at det å leve med lidelse er noe mindreverdige og skammelige, noe man egentlig skulle klart å unngå. I kristne sammenhenger kan det sitte dypt å se på medgang som Guds fremste uttrykk for velsignelse. Når man da møter livets brutalitet kan det føre til at gudsbildet og troen trues.

For barn som lever i vanskelige og utrygge livssituasjoner, er det viktig at trosformidlingen gir hjelp til å sette livet inn i en større sammenheng, at troens verden ikke presenteres som noe

---

²² Leenderts, Gud og det vonde, s.82.

²³ Ibid., s. 83.

²⁴ Ibid., s.105.

²⁵ Ibid., s.105.

som er løsrevet fra barnets virkelighet.²⁶ Troen skal først og fremst være en styrke og hjelp i den livssituasjonen man er i. Vi ser med dette at en av motpolene til idyllisering er ærlighet. Ærligheten som lar fortvilelsen, sinnet og klagen få rom. I mange kristne tradisjoner blir ikke klagen gitt særlig mye rom, i motsetning til i Bibelen. Hanne Løland viser i sin artikkel «Mitt liv er kommet nær dødsriket»²⁷ hvor sterkt klagen står i Det gamle testamentet. Hun sier at klagen oppstår når det ikke lenger er mulig verken å forstå eller forklare lidelsen. Leenderts belyser hvordan det er lite språk for dette i kristen trosformidling. Men barn trenger å møte en trosformidling som snakker sant om både deres indre og ytre verden.²⁸ Trosformidlingen til barn må være med å åpne opp for ærligheten. De må få bekreftet på forskjellige måter at alt kan sies til Gud akkurat som det er. Når vi er sinte, lei oss, skuffet, redde, så kan vi si det akkurat som det er til Gud. Han tåler å høre det. Ja, mer enn det, han *ønsker* å høre det. Det er i den ekte, usensurerte kommunikasjonen at Gud kan møte oss der vi faktisk er. Det er vi, og ikke Gud, som lager begrensninger for hva gudsforholdet kan romme.²⁹

Fra disse perspektivene på Gud og det vonde skal fokuset nå rettes mot utviklingspsykologiske - og religionspsykologiske perspektiver på barn og deres gudsforhold.

2.2. BARNES UTVIKLING

Hvor er barn i deres utvikling når de er rundt fire år? I det følgende vil perspektiver fra Eriksons utviklingsteori og Fowlers trosutviklingsteori bli presentert for å belyse dette.

2.2.1. Eriksons utviklingsteori

Erik Erikson utarbeidet sin utviklingsteori på 1950-tallet. Han søkte å forstå barns psykologiske utvikling i et biologisk, sosialt og kulturelt perspektiv. Han videreutviklet Freuds teori, og hadde en mer psykososial tilnærming til psykoanalysen enn Freuds psyko-seksuelle tilnærming. Han identifiserte åtte stadier/aldre i menneskets utvikling fra fødsel til

---

²⁶ Leenderts, Når glassflaten brister, s. 134.

²⁷ Løland, i Halvårstidsskrift for praktisk teologi, 2008.

²⁸ Leenderts, Når glassflaten brister, s.134.

²⁹ Leenderts, Gud og det vonde, s 45.

alderdom.³⁰ Eriksons teori er en stadie-teori som bygger på at personlighetsutviklingen skjer trinnvis etter et mønster. I hvert stadium utvikles bestemte individuelle personlighetstrekk av betydning for hva individet utvikler eller hvordan individet utvikles i det neste stadium³¹. Hvert av stadiene er karakterisert ved en eksistensiell krise, der utviklingen skjer i spenningsfeltet mellom to motsetninger – f.eks. tillitt vs. mistillit i spedbarnsfasen. Krisen kan gjennomleves på en sunn måte, som medfører økte muligheter, eller på en usunn måte, som medfører hemninger. Tidligere stadier har dermed betydning for personligheten, identiteten og adferden fremover.³²

Når det gjelder 4-åringene, er de i den tredje fasen som preges av initiativ vs. skyldfølelse, og som strekker seg fra ca. 3-6-årsalderen. Barnet har i forhold til tidligere stadier fått en mer sikker kroppsstyring, bedre beherskelse av språk og en frodig fantasi.³³ Erikson beskriver dette som den alderen da barnet mer enn på noe annet tidspunkt i løpet av barndommen er rede til å lære fort og ivrig og til å bli større i betydningen av å ta sin del av forpliktelsene og gjøremålene.³⁴ Barnet er nå både ivrig og i stand til å samarbeide, til å slutte seg sammen med andre barn med sikte på å planlegge og lage ting, og det er villig til å dra fordel av læremestrene sine og til å gjøre seg fortrolig med idealer. Barnets verden utvides, og dets initiativ, nysgjerrighet og evne til å løse problemer utvikles gjennom omgivelsenes støtte og muligheter for utforskning av de forskjellige menneskelige roller og av livet som helhet.³⁵ Barnet er på utkikk etter muligheter der arbeidsdeltagelse og identifisering som byr på kanaler for initiativ. Dette er interessante perspektiver i forhold til hvordan vi legger opp trosopplæringen til denne aldersgruppen.

2.2.2. Fowlers trosutviklingsteori

Basert på Eriksons teori, så vel som Jean Piagets teori om kognitiv utvikling og Kohlbergs teori om moralens utvikling, utviklet James Fowler på slutten av 1970-tallet en teori om

---

³⁰ Erikson, Barndommen og samfunnet, s.216-237.

³¹ Jerlang, Utviklingspsykologiske teorier, s. 71

³² Ibid., s.79.

³³ Ibid., s. 92.

³⁴ Erikson, Barndommen og samfunnet, s.226.

³⁵ Jerlang, Utviklingspsykologiske teorier, s. 93.

menneskets trosutvikling.³⁶ Han bruker begrepet tro i allmenn betydning, dvs. de grunnleggende verdier, mening og sammenheng man bygger sitt liv og sitt livssyn på, ikke nødvendigvis religiøst forankret.

Han identifiserte seks stadier i menneskets trosutvikling:

Stadium 0: Udifferensiert tro (spedbarnsalder)

Stadium 1: Intuitiv-projektiv tro (tidlig barndom/førskolealder)

Stadium 2: Mystisk-bokstavelig tro (skolealder frem til tenårene)

Stadium 3: Forenende-konvensjonell tro (tenåringsfasen evt videre)

Stadium 4: Individuativ-reflekterende tro (tidlig voksenalder og senere)

Stadium 5: Paradoksal-konsoliderende tro (middelaldrende og senere)

Stadium 6: Universaliserende tro

4-åringene er i stadium 1 – den intuitive-projektive troen. Som navnet belyser, mener Fowler at troen i denne livsfasen utvikles intuitivt ut fra barnets konkrete erfaringer med omverdenen.³⁷ Tenkeevnen er fortsatt bare i sin begynnelse, og det er fortsatt lite forståelse for årsak-virkning-sammenhenger. Barnet bruker imidlertid fantasien til å håndtere inntrykk og som tolkningsnøkkel til alt det ikke forstår. I denne fasen skiller ikke barnet helt mellom fantasi og virkelighet, og det tenker på en nærmest flytende og magisk måte.³⁸ Leenderts beskriver fortellingen som fantasiens verktøy. Gjennom fortellingen skapes det mulighet for sammenheng i en overveldende verden. Barnet er avhengig av at de voksne formidler fortellingen. Med dette som bakteppe belyser Leenderts at det er naturlig å bruke nettopp *fortellingen* når man ønsker å formidle trosforestillinger til barnet. Det er gjennom fortelling at barnet kan ta til seg sannheter om den Gud de enda ikke har dannet seg et klart bilde av.

---

³⁶ Leenderts, Når glassflaten brister, s.126.

³⁷ Ibid., s. 131.

³⁸ Ibid., s.131.

2.2.3. Utviklingen av gudsrepresentasjoner

Innen psykodynamisk tilnærming til religiøs tro er en grunnleggende tese at man ikke kan danne seg et bilde av Gud uten gjennom sine relasjonelle erfaringer.³⁹ Begrepet *objektrelasjon* brukes for å vise til en persons emosjonelt ladete minner og fantasier knyttet til viktige tilknytningspersoner (objekter).⁴⁰ De indre bildene er aldri nøyaktige gjengivelser av personene eller relasjonene. De påvirkes av både bevisste og ubevisste faktorer.

Den argentinske psykoanalytiker, Ana-Maria Rizzuto, er en av de fremste bidragsyterne innen religionspsykologi i nyere tid.⁴¹ Hun forsket på og utformet teorien om Gud som en egen objektrepresentasjon. Hun mener at dannelsen av indre bilder av Gud ikke bare er kognitiv, og heller ikke kun reelle avspeilinger av foreldreerfaringen⁴². Også psykologiske og kulturelle faktorer spiller inn, så vel som barnets egne drømmer og behov. Gudsrelasjonen omfatter med andre ord mer enn den bevisste tro og utgjør mer enn summen av de objektrelasjonene den bygger på. Relasjonen til Gud lever også i de ubevisste strukturene og gjør seg gjeldende som emosjonelle reaksjoner utløst av ikke-bevisste mekanismer.⁴³

Rizzuto forstår gudsrepresentasjonen som en egen og selvstendig representasjon.⁴⁴ Eystein Kaldestad beskriver Rizzuto's begrepsbruk på en oversiktlig måte som nyanserer og utdyper dette - God concept (gudsbegrep), God image (gudsbilde) og God representation (gudsrepresentasjon).⁴⁵ *Gudsbegrepet* er de intellektuelle begrep om Gud som man får gjennom forkynnelse og trosformidling. Det ligger på det kognitive plan og er resultat av begrepsmessige presiseringer om Gud. *Gudsbildet* har derimot med de følelsesmessige sidene ved relasjonen til Gud. Det dannes i mangfoldet og kompleksiteten av følelser, erfaringer og minner som preger den enkeltes personlige opplevelse av hvem Gud er. *Gudsrepresentasjonen* skapes i det dynamiske forholdet mellom disse to realitetene – den intellektuelle og den følelsesmessige virkeligheten. I samspillet mellom gudsbegrepet og

---

³⁹ Stålsett, i Religionspsykologi, s.97.

⁴⁰ Ibid., s.99.

⁴¹ Ibid., s 97.

⁴² Rizzuto, The birth of the living God, s.44.

⁴³ Halstensen, i Religionspsykologi, s. 122.

⁴⁴ Rizzuto, The birth of the living God, s. 46.

⁴⁵ Kaldestad, Gjennom det menneskelige til det gudommelige, s. 71-72.

gudsbildet og som resultat av individets bearbeidelse av egne livserfaringer, særlig av forholdet til foreldrene, dannes gudsrepresentasjonen. Rizzuto utdyper videre⁴⁶:

As I have shown, the child's creation of his God is a very private process which takes place in silent exchanges between the child and his parents. Later on educators, ministers, and authority figures will contribute to the shape of that God. As the study shows, it is not just what these people say but what they are, what they do, and how they relate to the child that the child will use to reshape his God according to his needs. (...) If the God we present is too discordant with the experience we offer them, our words will confuse, frighten, or even make them close their ears. The task of teaching religion to children demands exquisite attention to the experience of the child as well as to what is presented to him. Such care is necessary because each child will make different use of God and create his private version of him according to the nature of his experiences and needs.

Bevisstheten rundt forskjeller i den intellektuelle og den følelsesmessige relasjonen til Gud har stor relevans i sjelesorgens- og terapiens rom, men som vi ser også som bakteppe for trosformidling og forkynnelse.

2.3. BARNES LÆRING

Det følgende skal trekke frem noen perspektiver på barns læring i lys av Montessoris pedagogiske tilnærming. Deretter vil aktuelle aspekter fra Den Gode Hyrde Katekese bli presentert.

2.3.1. Sensitive perioder – i lys av Montessorri

Barnets sensitive perioder var sentrale i Maria Montessori- og hennes medarbeideres tilnærming til pedagogikken. Montessori forklarer det som perioder med særskilt mottakelighet hos skapninger som er under utvikling.⁴⁷ Barnets sensitive perioder gir det en indre driv til å fokusere og erverve ulike ferdigheter. Disse periodene gjør det mulig for barnet å handle i relasjon med omverdenen på en intensiv måte og tilegne seg kunnskap,

---

⁴⁶ Rizzuto, *The birth of the living God*, s.210.

⁴⁷ Montessori, *Barndommens gåte*, s.29.

egenskaper og ferdigheter. I disse periodene har barnet en enorm iver og glede, og hver anstrengelse øker ferdighetene. Når perioden er forbi, blir det derimot likegyldig til det som tidligere var helt altoppslukende. Det er i denne prosessen arbeidet med å skape menneskets mentale verden finner sted. Montessori hevder med andre ord at barnets mentale utvikling ikke skjer tilfeldig eller har sitt utspring i ytre stimulans, men styrt av indre sensitive perioder.

Forståelse av de sensitive periodene er av stor betydning for voksnes relasjon til barn. Ved å være oppmerksom og gjenkjenne de sensitive periodene, kan den voksne respektere dem og legge til rette for dem.⁴⁸

Den første utviklingsfasen fra fødselen av, er preget av sensitive perioder rundt orden/forutsigbarhet, bevegelse og språk. I 3-6-årsalderen videreutvikler og perfeksjonerer barnet de mulighetene det allerede har opparbeidet, og utvider sine kunnskaper og erfaringer av verden, av andre og seg selv.⁴⁹ Det har stor glede av å gjøre ting sammen med voksne, og delta i aktivitetene som voksne gjør. Barnet har også en begynnende sensitiv periode for kultur. Det er klart for en videre kulturell erfaring, utenfor familiens og hjemmets omgivelser. Det har store muligheter til å utvikle sine evner og anlegg. Denne alderen er også begynnelsen på en ny søken etter livet. Barnet forsøker å finne grunnen til alt og har et enormt vitebegjær, både om det praktiske og hverdagslige så vel som om spørsmålene som mennesker gjennom alle tider har undret seg på.

2.3.2. Den Gode Hyrde Katekese – trosopplæring tilrettelagt for barnets utvikling og behov

Den Gode Hyrde Katekese er en trosopplæring til barn som utviklet seg i tilknytning til Montessoris pedagogiske tilnærming. Fra midten av 1950-tallet, vokste den frem gjennom arbeidet til Sofia Cavalletti⁵⁰ og Gianna Gobbi⁵¹ i Italia. Med bevissthet rundt barns utvikling,

---

⁴⁸ Gobbi, Om å lytte til Gud med barn, 71.

⁴⁹ Montanaro, i En vandring i glede, s.24.

⁵⁰ Dr. Sofia Cavalletti var en kjent italiensk bibelforsker, med doktorgrad på hebraiske og semittiske språk. Hun er kjent for sine vitenskapelige arbeider innenfor Det gamle testamentet og for sitt engasjement for økumenikk, spesielt i forholdet mellom jøder og kristne. Hun jobbet i over 50år med barn og trosformidling gjennom Den gode hyrde katekese. Hun døde i 2011, 94 år gammel.

behov og sensitive perioder begynte de å utforske hvordan barna best kunne ta til seg troens- og gudsrikets mysterier på de forskjellige alderstrinn. Katekesen utviklet seg gjennom tår med barnegrupper og systematisk observasjon av deres respons på det kristne budskapet, med barnets gudsrelasjon i fokus.

Barnet

Gjennom deres systematiske arbeid med trosformidling, ble Cavalletti og Gobbi overbevist om at det finnes et spesielt bånd mellom Gud og barn. Det er et forhold mellom dem med dypere røtter enn intellektet.⁵² De så at det eksisterer i tidlig barndom selv ved åndelig «underernæring», og det kommer frem og ligger der før enhver form for religiøs opplæring.⁵³ Gjennom utallige øyeblikk har de sett glimt av den spesielle relasjonen mellom Gud og barnet kommet frem – selv om det ikke kan defineres klart og tydelig.⁵⁴

Cavalletti mener at barnet mer enn noen andre har behov for kjærlighet og trenger den, fordi de har så mye av den selv. Altså ikke så mye en mangel med behov for påfyll, men en rikdom som søker noe den ligner.⁵⁵ Ut fra et dypt indre behov søker det til Gud, den eneste som kan elske med uendelig og fullkommen kjærlighet.

De minste trenger det største

Den Gode Hyrde Katekese bygger på forståelsen av at barnets religiøse verden er helt ulik de voksnes. Den voksne har ikke lenger det åpne og fredfylte forholdet til Gud, som er helt naturlig for barn. Jo yngre barn er, desto mer er de i stand til å ta imot store ting.⁵⁶ Cavalletti understreket at barn bare er fornøyd med store og essensielle ting. De trenger med andre ord kjernen i det kristne budskapet. Ikke utvannet eller forenklet, men formidlet på en måte som de kan ta imot. De trenger å bli presentert for gudsrikets mysterier, uten å få dem forklart eller ferdigtolket, men med hjelp til å undre seg og meditere over dem. Sentralt i dette er å bruke tegn som metode.

---

⁵¹ Gianna Gobbi var nær medarbeider av Maria Montessori, og jobbet et langt liv med pedagogikk og lærerutdanning. Hun døde i 2002, 83 år gammel.

⁵² Cavalletti, Barnets religiøse potensial, s.15.

⁵³ Ibid., s 9.

⁵⁴ Ibid., s. 18.

⁵⁵ Ibid., s. 24.

⁵⁶ Ibid., s. 25.

Cavalletti beskriver *tegn* som et synlig og berørbart element, som peker på og inneholder en realitet som går ut over våre sanser.⁵⁷ I kristen tradisjon er lys, vann, brød og vin grunnleggende tegn som viser til en virkelighet som går ut over våre sanser. Selv om tegnet er rotfestet i det synlige og berørbare, blir det ikke fanget i det. Det gjør det svært velegnet til å formidle det kristne budskapet. Tegnet verken begrenser eller uttømmer innholdet i budskapet, men inviterer barnet til å ta imot budskapet og i stadig voksende evne trenge inn i mysteriet som ligger bak.⁵⁸

Cavalletti hevder at kunnskap om hva barn virkelig trenger, kanskje er det mest påtrengende problem i religiøs opplæring og katekese i vår tid.⁵⁹ Når vi ikke vet det, ender vi fort opp med å formidle på ett plan, mens barna tar det imot på et annet plan. Hun hevder også at man ofte ikke er seriøse nok med barn. Det råder en underbevisst tanke i tradisjonell trosformidling om at barn ikke er i stand til å ta imot store sannheter. Cavalletti tar oppgjør med dette, og mener det bunner i den *voksnes* manglende evne til å formidle de viktige realitetene til barna med den sentrale kjernen som er nødvendig. Det fører til at man gjemmer seg bak unnskyldningen om at det er barna som har manglende kapasitet.⁶⁰ Ordene må være få, men vektige. Barna ønsker ikke annet enn det sentrale i virkeligheten. Dette er etter min mening en svært sentral dimensjon ved denne avhandlingens problemstilling. Menneskets livsvilkår gjør det påtrengende å formidle en tro som kan romme det vonde i livet til barna. Og gudsrikets kraft og kjærlighet må formidles for å gi håp og trøst til å leve i denne verden.

4-åringene er i småbarnsalderen, der det grunnleggende behov både menneskelig og åndelig (om man kan skille mellom de to), er vissheten om å være elsket og av å ha noen å elske.⁶¹ Det konstituerer hele barnets person. Dette behovet forblir i barnet, selv om det ikke opplever kjærlighet i sitt eget liv. Cavalletti understreker at man ikke reduserer den religiøse virkeligheten til et substitutt for det livet noen ganger ikke gir, men at den religiøse virkeligheten svarer til et uunnværlig behov som alle mennesker har. Fundamentale behov i

---

⁵⁷ Cavalletti, Den gode hyrde og barnet, s.38.

⁵⁸ Ibid., s.38.

⁵⁹ Ibid., s. 10.

⁶⁰ Cavalletti, Barnets religiøse potensial, s. 28.

⁶¹ Ibid., s.112.

tidlig barndom blir dermed næret gjennom formidlingen av Guds grenseløse kjærlighet. Cavalletti oppsummerer kjernen i formidlingen til barn i førskolealder i to punkt: 1. Det er en som kjenner oss og «kaller oss ved navn» (Kristus Den gode hyrde). 2. Han gir oss liv (Kristus er lyset) og gir oss hele seg i usvikelig kjærlighet.⁶² I arbeidet med katekese til barn i denne aldersgruppen, men fra vidt forskjellige bakgrunner og nasjonaliteter, har man sett en tydelig mottakelighet for budskapet om Guds kjærlighet gjennom følgende elementer⁶³:

* Lignelsen om Den gode hyrde, som av de yngste barna blir mottatt primært som uttrykk for Guds beskyttende kjærlighet. (Det aspektet integreres gradvis i andre aspekter når barnet vokser videre i skolealder og ungdomsskolealder.)

* Påskemysteriet, presentert gjennom kontrasten mellom lys og mørke. Dåpen knyttes til dette som overføringen av lyset fra oppstandelsen til menneskene. Gjennom dåpen får vi del i lys-livet fra den Oppstandne Kristus.

* Nattverden, koblet til lignelsen om Den gode hyrde. Den blir presentert som «gavens sakrament» og som Hans nærvær i våre liv.

* Lignelsene om Guds rike. De presenterer Guds rike som en mysteriøs og kraftfylt virkelighet som realiseres gjennom overgangen fra noe som er lite til noe stort.

Felles for disse temaene er kjærlighet som gis og tas imot. Felles for barnas respons er deres glede og trygghet i møte med budskapet. Det tilfredsstillende helt tydelig en dyp hunger i dem.⁶⁴ Det gir dem livshjelp og håp til å møte det livet bringer.

Cavalletti mener at det ikke finnes noen annen alder da et menneske er mer i stand til å lytte, enn i småbarnsalderen. Som voksne må vi kjempe for det, men som barn kommer det helt naturlig. Det samme med undring. Undring kan bare slå rot hos mennesker der tanken er i stand til å dvele ved og hvile i ting; hos mennesker som greier å stoppe opp og se.⁶⁵ Det faller seg naturlig for barn. Selv en få meters rusletur med et barn byr oftest på korte eller lengre stopp der de undrer seg og utforsker små og store fenomen. Denne evnen til undring

---

⁶² Cavalletti, Den gode hyrde og barnet, s.15.

⁶³ Cavalletti, Barnets religiøse potensial, s.111.

⁶⁴ Cavalletti, Barnets religiøse potensial, s.113.

⁶⁵ Ibid., s. 87.

er det svært viktig å verne om. Undring leder oss ikke bort fra virkeligheten, men hjelper oss til å gå dypere inn i den.⁶⁶ Cavalletti mener at barnas respons på budskapet viser at de ikke påtvinges noe ved å få komme nærmere det kristne budskapet. Tvert i mot er det kristne budskapet et redskap til å introdusere virkeligheten på sitt dypeste nivå til små barn.⁶⁷ Dette er et viktig element i formidlingen av en tro som kan tåle livet.

Undringen trekkes også frem av David Hay og Rebekka Nye som en sentral del av barns åndelighet. Det følgende skal løfte frem noen elementer fra deres arbeid.

2.4. BARNES SPIRITUALITET

Det siste teoretiske perspektivet som her vil bli trukket frem, er basert på forskningen til Hay og Nye. De har internasjonalt hatt stor påvirkning og innflytelse i fagmiljøet for deres arbeid med barn og spiritualitet.⁶⁸ Ved å skille mellom religion og spiritualitet ønsket de å forske på barns åndelige virkelighet. Arbeidet deres er basert på systematiske men uformelle samtaler med 38 barn i alderen 6-7år og 10-11 år.⁶⁹

2.4.1. Relasjonell bevissthet – i lys av Hay og Nye

Gjennom arbeidet med materialet sitt kom de frem til begrepet *relational consciousness* (eller relasjonell bevissthet som jeg har oversatt det med) som uttrykk for en medfødt spiritualitet hos barn. Denne spiritualiteten kommer først og fremst til uttrykk gjennom en erkjennelse av og bevissthet om noe som er større enn det man klarer å beskrive med ord.⁷⁰

Den relasjonelle bevisstheten beskrives av Hay og Nye ved tre dimensjoner⁷¹:

---

⁶⁶ Ibid., s. 87.

⁶⁷ Cavalletti, Den gode hyrde og barnet, s. 15.

⁶⁸ Arbeidet deres blir presentert i boken «The spirit of the child» som ble først utgitt i 1998, og senere revidert i 2006. David Hay har skrevet det meste av boken, og Rebekka Nye som var hans forskningsassistent har skrevet to kapitler. Jeg refererer i dette avsnittet til Hay og Nye sammen.

⁶⁹ Deres arbeid har undervisning i skolen som ramme. Men selv om ikke arbeidet deres konkret inkluderte 4-åringer, understrekes det at deres funn anses som gyldige også for den aldersgruppen.

⁷⁰ Hay with Nye, The spirit of the child, s.109.

⁷¹ Hay with Nye, The spirit of the child, s.65. Det er vanskelig å få oversatt det fulle meningsinnholdet på en enkel måte til norsk. Med fare for å være noe upresis i oversettelsen av de originale uttrykkene har jeg allikevel valgt å bruke norske ord på uttrykkene som brukes av Hay og Nye for å få flyt i teksten og forståelsen.

Bevisst tilstedeværelse

Denne dimensjonen, på engelsk *awareness-sensing*, handler om evne til å være bevisst sin egen erkjennelse av sammenheng og mening. Den beskrives gjennom evne til å være *here-and-now*, *tuning* (erfaring av å høre sammen med - og være en del av noe/noen), *flow* (evne til å være oppslukt av noe på en måte som gjør at man glemmer tid og sted), *focusing* (evne til å være i kontakt med kroppens sanser og deres følelser i situasjoner).

Undring

Denne dimensjonen, på engelsk *mystery-sensing*, handler om bevissthet og erkjennelse av at sider ved livserfaringene våre i prinsippet er uforståelige.⁷² Hos små barn er mye av livet uforståelig, og undring og ærefrykt kan vekkes av de store spørsmålene i livet så vel som av hverdagslige situasjoner og fenomener, som å tenne en fyrstikk, at lyset kommer på man når skrur på bryteren, osv. De eksistensielle mysteriene og hverdagsmysteriene lever side om side. Denne dimensjonen kommer til uttrykk gjennom evne til *wonder-and-awe* og *imagination*. Alle vil kjenne igjen at dette er sider som preger små barn. Etter hvert som barna vokser opp og lærer forklaringer og svar på mange av de for dem uforståelige tingene i hverdagslivet, kan imidlertid de store livsmysteriene bli fortrenget og forkledd bak tanken om at det finnes svar på alt. Barns undring og erkjennelse av de eksistensielle spørsmål trenger å få rom og oppmerksomhet for å kunne utvikle seg videre.

Mening

Denne dimensjonen, *value-sensing*, kommer til uttrykk gjennom følelser - de ting som betyr mest for oss vekker de dypeste følelsene i oss.⁷³ Hay og Nye trekker frem *delight and despair*, *ultimate goodness* og *meaning*. Gjennom den spesielle relasjonen som er mellom små barn og foreldre, mener Hay og Nye at fornøyelse og erfaring av godhet i stor grad preger småbarnsalderen. Selv med «gode nok» foreldre (som ikke er perfekte), er barnets erfaring av pur glede og fornøyelse stor, sammenlignet med senere i livet.⁷⁴ Opplevelsen av

---

⁷² Hay with Nye, *The spirit of the child*, s. 71.

⁷³ *Ibid.*, s. 74.

⁷⁴ *Ibid.*, s.76.

forelderen (særlig mor) som den ultimate godhet gir denne erfaringen. Søken og utforsking etter mening og identitet vokser med årene, og er et aspekt ved utviklingen av barnets spiritualitet. Spørsmålene som stilles er i høy grad av åndelig karakter: Hvem er jeg? Hvor hører jeg til? Hva er meningen med livet mitt? Til hva eller hvem er jeg ansvarlig?⁷⁵ Hay og Nye mener at selv om dette tilsynelatende er kognitive tegn på spiritualitet, så er de i mange tilfeller sekundære produkt av relasjonell bevissthet erfart gjennom awareness-sensing, mystery-sensing og value-sensing.

Hay og Nye løfter frem språkets rolle når spiritualitet skal belyses.⁷⁶ Den naturlige bruken av språk skulle være at barn som er del av et religiøst fellesskap, bruker dets terminologi enkelt og naturlig til å reflektere rundt og uttrykke deres personlige opplevelser. Barn som er kjent med religiøst språk, kan imidlertid også bruke det til å fjerne seg fra realiteten i deres egne erfaringer.⁷⁷ Språket blir dermed brukt som referanse til religiøse abstrakter eller religiøse fakta som de har lært om, ikke som språk på deres sårbare, personlige refleksjoner og erfaringer. Dette forsterkes om språket de møter i trosformidlingen er preget av idyllisering og forenklinger, som gjør at det ikke kan brukes i møte med det virkelige livet.

Hay og Nye mener det er svært viktig at voksne lærer å bli vår for barns spiritualitet og dets uttrykk gjennom de forskjellige dimensjonene av relasjonell bevissthet. Da kan man være sensitive når de blir uttrykt og respondere på en støttende måte.⁷⁸ De sier det så sterkt som at en trygg spiritualitet ikke utvikler seg hos barn uten at de blir gitt a «hospitable space and compassionate concern».⁷⁹ Barns uttrykk for spiritualitet må gis omsorgsfull oppmerksomhet og plass, slik at den får utvikle seg naturlig. Dette er svært viktige perspektiv i forhold til å kunne formidle en tro som kan romme det vonde i livet. Språket er et helt sentralt element i å legge til rette for en slik tro. Det må brukes et språk som er sant og ekte, også for dem som har det vanskelig. Formidlingen av gudsríkets virkelighet må inkludere de vonde sidene ved livet, slik at den virkeligheten ikke trues i møtet med det uforståelige.

---

⁷⁵ Ibid., s. 77.

⁷⁶ Hay with Nye, *The spirit of the child*, s.132-135.

⁷⁷ Ibid., s. 132.

⁷⁸ Ibid., s. 131.

⁷⁹ Ibid., s. 154.

2.5. Oppsummering

Disse teoretiske perspektivene danner bakteppe for det videre arbeidet med observasjonene og innholdet i 4-årsboka. Selv om man ikke skal gi barn teologisk innføring i det ondes problem, så er det viktig for trosopplærere å ha kjennskap til den kristne tros virkelighetsforståelse og dens tolkning av det vonde i livet. Det krever bevissthet å ikke idyllisere i formidlingen til barn, men snakke sant og nyansert på barnas nivå. Videre er det interessant å se hvordan både Erikson, Fowler og Montessorri belyser 4-åringenes livsfase som en fase med stor interesse for de voksnes verden, driv etter å være delaktige og med søken etter mening. Dette har stor relevans for hvordan vi legger opp trosformidlingen til denne aldersgruppen. Den Gode Hyrde Katekese tar dette på alvor, og bruker sentrale elementer fra Bibelen og gudstjenesten som utgangspunkt for trosformidlingen. I tillegg gir den stor plass til Guds uendelige kjærlighet som bærende element i formidling til 4-åringene. Hay og Nye sitt bidrag i forhold til barns spiritualitet belyser hvordan undring, erkjennelse av sammenheng og mening er en naturlig del av barns åndelighet. Dette underbygger at barn kan forholde seg til livet og troen på en annen dypere enn det tradisjonelt sett blir lagt opp i til trosformidlingen til barn.

3. ANALYSE AV OBSERVASJONER

Denne analysen er basert på observasjoner av hvordan tre forskjellige menigheter praktiserte formidling på sine trosopplæringstiltak for 4-åringer og ved utdelingen av 4-årsboka, med utgangspunkt i avhandlingens hovedproblemstilling: hvordan bidra til å formidle en tro som kan romme det vonde i livet.

Det er på landsbasis stor forskjell i hvordan menigheter bruker 4-årsboka i sitt trosopplæringsarbeid, og hva slags opplegg de lager rundt utdelingen av den. Felles for dem er at det kommer skriftlig invitasjon til alle 4-åringene som er registrert i kirken. Blant menighetene jeg besøkte var det en av dem som hadde familiegudstjeneste med utdeling av boka, og 4-årssamling to ettermiddager de to påfølgende ukene. En annen av menighetene hadde 4-årssamling på lørdagen og utdeling av boka på høymessen neste dag. En annen av menighetene hadde fire 4-årssamlinger og deretter familiegudstjeneste med utdeling av boka.

Det var også stor forskjell i bruken av selve boken. En av menighetene brukte boken aktivt både på samlingen og på gudstjenesten, mens de to andre ikke refererte til den eller viste den før den ble delt ut.

For å ivareta noe av anonymiteten til observasjonsstedene har jeg i det følgende tatt utgangspunkt i gudstjenesten med utdeling og én samling (som da var enten i forkant eller etterkant). Jeg har også valgt å presentere materialet tematisk i stedet for menighetsdelt. Med unntak av presten har jeg valgt å kalle alle de medvirkende for leder. Det varierte i de forskjellige menighetene hvem de medvirkende var – menighetspedagog, kateket og/eller frivillig medarbeider. Det varierte også om det var en eller flere som hadde ansvaret for gjennomføringen av samlingen.

Som tidligere nevnt, vil analysen følge de fire kategoriene som jeg brukte som fokus under observasjonene: inkluderende fellesskap, snakke sant om livet, gudsbilder og hovedfokus i formidlingen. Jeg vil utdype mer av utgangspunktet mitt under hvert punkt i det følgende.

3.1. Inkluderende fellesskap

Inkluderende fellesskap er en av uttrykksformene til diakonien (jfr Den norske kirkes diakoni-definisjon) og et sentralt element i diakonal trosformidling. Å skape en kultur for et inkluderende fellesskap og opplevelse av å høre til, er svært viktig både i enkelttiltak, og i de kontinuerlige tiltakene i trosopplæringen. Skal man på en troverdig måte formidle en tro som kan romme det vonde i livet, er man rett og slett avhengig av denne type fellesskap. En slik tro skapes ikke i en intellektuell sfære, men i stor grad basert på erfaringen av å bli sett og rommet som person og med det livet man har.⁸⁰

I møte med samlingene og gudstjenestene var jeg særlig interessert i å observere hvordan det inkluderende fellesskapet praktisk kom til uttrykk. Jeg så etter måter den enkelte ble sett på, hvordan det ble formidlet at vi alle er verdifulle, hvordan det ble lagt til rette for å skape kjennskap og gjenkjenning til kirkerommet, gudstjenesten og dens liturgi, og andre måter det inkluderende fellesskapet ble synliggjort.

3.1.1. Å se den enkelte

Alle de tre gudstjenestene hadde fokus på å ønske 4-åringene spesielt velkommen og henvende seg spesielt til dem ved starten av gudstjenesten. I to av dem var også selve utdelingen av boken preget av fokus på den enkelte - navnet på barnet ble lest opp, barnet kom frem og fikk boken og gikk ned igjen før neste navn ble lest opp. I den ene menigheten var antallet 4-åringer så stort at to ledere delte ut samtidig og navnene ble lest opp fortløpende.

I alle menighetene ble det en gang i løpet av gudstjeneste eller samling konkretisert et budskap ved å henvende seg til barna på en måte som skulle vise at budskapet gjaldt dem alle:

«Sangen vi skal synge nå heter «Jeg blir så glad når jeg ser deg», og deg, og deg, og deg, og deg... (peker på mange av barna og smiler).»

---

⁸⁰ Rizutto, The birth of the living God, s.210.

«Gud sier «Jeg er så kjempeglad i deg, og deg, og deg, og deg, og deg....at jeg vil at du skal høre til hos meg. Jeg vil være i familien din, sier Gud, og det er det som skjer i dåpen.»

«Vet dere hva Gud er aller mest fornøyd med å ha skapt? (...) Det er du, og du, og du, og du... og alle mennesker på hele jorda, det er det Gud er aller mest fornøyd med å ha skapt!»

En av menighetene hadde en runde på starten av samlingen der det enkelte barn kom frem og fikk et navneskilt. Navnet ble sagt høyt, barnet kom frem og fikk navneskiltet sitt hengt rundt halsen som om de fikk en medalje, mens lederen sa velkommen og smilte. Etter samlingen skulle barna pynte navneskiltet sitt. Det at hvert enkelt barn hadde navneskilt gjorde at det underveis i samlingen flere ganger ble brukt navn i samspillet med barna.

Refleksjon

Jeg ble bevisstgjort gjennom analysen av observasjonene at å se den enkelte i en gruppe krever ganske stor bevissthet. Først i sammenligningen av de forskjellige observasjonene i etterkant ble jeg bevisst på hvilke steder der mulighetene aktivt var brukt til å se den enkelte, og der det ikke var blitt brukt.

Observasjonene viste at det i formidling til 4-åringene er gunstig med en gruppe som er liten nok til at det kan være interaksjon mellom barna og lederen. Slik er det mulig for alle barna å bli sett og hørt, og være en aktiv del av gruppen. Er gruppen for stor, blir det vanskeligere å beholde oppmerksomheten og fokuset til barna, og det er ikke så lett å ha samtale/dialog med dem. Ut fra egen erfaring synes det å virke som at gruppestørrelse på 10-15stk er velegnet for 4-åringer.

3.1.2. Alle er like verdifulle

Et av de sentrale elementene i den kristne tro og i det kristne menneskesynet er at vi alle, uavhengig av forskjeller, ferdigheter og evner, er uendelig verdifulle for Gud. Dette formidles både gjennom holdninger, handlinger og ord, og er med å skape fellesskap som er inkluderende. Jeg ønsket å observere om dette element kom til uttrykk i samlingene og

gudstjenesten, og jeg fant at på de tre gudstjenestene kom det til uttrykk en gang, på tre forskjellig måter.

I forbønnen: Du har vist oss at alle mennesker er like viktige og like verdifulle.

I korsang: Du er god som du er, du trenger ikke være noen andre. Jeg har jo skapt deg. Du er unik!

I dikt fra 4-årsboka: Jeg er fin / for du har skapt meg. / Jeg er dyrebar, for du elsker meg. / Skjønn er jeg i dine øyne / en edelsten i din hånd.

Derfor blåser jeg i / om noen sier at jeg er verdiløs og dum. / For i mitt hjerte hvisker du sannheten: / at jeg er verd mer enn gull.

Jeg er din øyesten / din hem'lige skatt. / Du er glad fordi jeg er til. / Jeg vil takke deg så lenge jeg lever, / og aldri glemme hvem jeg er.

På en av samlingene var det en gutt som var veldig urolig og skapte mye bråk og forstyrrelse uten at moren klarte å roe ham ned. Da det ble tid for bibelfortellingen, spurte lederen med rolig stemme og et smil om ikke gutten kunne komme og sitte ved siden av seg. Gutten ble med på det og falt til ro ved lederens side, og både han og de andre barna fulgte veldig godt med på formidlingen.

Refleksjon

Jeg opplevde situasjonen med den urolige gutten som et praktisk uttrykk for at alle er like verdifulle i gruppen, uavhengig av om man oppfører seg fint eller ikke. Måten gutten selv reagerte på, med så tydelig endring i oppførsel, tydet også på at han opplevde seg sett og inkludert.

På gudstjenestene var formidlingen av at alle er like verdifulle en del av rammen rundt fellesskapet på en indirekte måte, gjennom ett ledd i gudstjenesten. Det var som tematikken lå der som en del av et bakteppe, men ikke hadde et uttalt fokus. Først ved å se etter, la jeg merke til at det var der. Kanskje er det et element som mer bevisst kan bli trukket frem i helheten?

3.1.3. Hjelp til gjenkjennelse i gudstjenesten og liturgien

Et inkluderende fellesskap er i sin natur et fellesskap der man legger til rette for at nye skal føle seg velkommen og få en tilhørighet. I menighetssammenheng vil det blant annet bety at man legger til rette for at dem som ikke er fortrolig eller kjent med kirkebygget, og med gudstjenestens form og liturgi, får mulighet til å bli det.

I en av menighetene var dette er bærende fokus under hele 4-årssamlingen. Kirkerommet var utgangspunkt for de forskjellige elementene i samlingen. Barna og foreldrene fikk være med å sette på kirkeklokkene rett før samlingen skulle starte. Kirkeskipet og dets symbolikk ble beskrevet. Barna samlet seg rundt døpefonten og fikk høre om dåpen, satt sammen ved alteret og fikk høre bibelfortelling, avsluttet ved lysgloben med lystenning og aftenbønn. Presten forklarte om prestekjolen og tok den på seg, og forklarte og viste videre sentrale ting som skjer i dåpen. Alle barna var med på å gå i prosesjon og leke dåp.

(Stående ved døpefonten sammen med barna) «Når vi har dåp her i kirka så er det mange ting som skjer. Men det er en ting jeg alltid gjør, og det er at jeg tegner på babyen! Høres ikke det litt rart ut? Men se – nå skal jeg gjøre det jeg gjør på alle babyer (alle barna står rundt og ser presten gjøre korsets tegn på «dåpsbarnet»/dukken som et av barna holder andektig ved døpefonten.) Jeg tegner et kors! Og så sier jeg «Jeg tegner deg med det hellige korsets tegn, til et vitnesbyrd om at du skal tilhøre Jesus.» Vet dere hvorfor vi tegner et kors? Et sånn usynlig kors? Fordi Jesus sier at Gud har skapt oss og at vi er hans barn. Vi tilhører ham. (...) (Etter å ha helt i dåpsvann forklarer presten videre) Så tar jeg litt vann i hånda mi og så sier jeg: Jeg døper deg i Faderens og Sønnen og Den Hellige Ånds navn (gjør det mens det sies). Det er litt rare navn – Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, men egentlig sier vi bare – jeg døper deg i Guds navn.»

I en annen menighet ble det på gudstjenesten flere ganger knyttet an til dåpsdagen til 4-åringene.

(Presten tenner et lys fra kristuslyset ved døpefonten) «Da du ble døpt, kanskje i denne døpefonten, tente vi et lys for deg i det store lyset og sa «Jesus er verdens lys, og han vil lyse for deg». (...) I dåpen får vi håp og tilgivelse. Og vi kan minne oss selv

på det på forskjellige måter. For eksempel når vi tegner oss med korsets tegn, minner vi oss selv på at vi tilhører Jesus.

Leder: «Nå er barnet 4 år. Men da det var helt lite, var det mange av de som ble døpt i denne døpefonten, eller de ble døpt andre steder. Nå ønsker vi det at barna skal bli bedre kjent med Jesus.»

Refleksjon

Det var interessant å observere hvordan den ene menigheten bevist brukte samlingen med fire-åringene til å skape tilhørighet og tilknytning til både kirkebygget og gudstjenesten. Det ble gjort på en måte som jeg opplevde fin både for dem som er vant til å være i kirka, og dem som ikke er det. Å bruke muligheten til å knytte an til dåpsdagen til 4-åringene, slik en annen av menighetene gjorde, opplevdes også som sentralt.

3.1.4. Andre uttrykk for inkluderende fellesskap

Et inkluderende fellesskap er av natur åpent for nye. Det innebærer blant annet at det ikke blir tatt for gitt at alle kjenner til hva som skjer eller hvordan ting gjøres på det enkelte sted. Det er en aksept for å være ny. Alle tre menighetene brukte storskjerm, der sanger og liturgi ble vist. I to av menighetene ble bevegelser til sanger beskrevet før man skulle synge. I en av menighetene ble de medvirkende presentert med navn og rolle i kirka. I en annen av menighetene ble det gitt konkret informasjon om og invitasjon til andre aktiviteter og arrangementer i kirka som passer for 4-åringene.

Refleksjon

Å finne måter å uttrykke et inkluderende fellesskap er svært viktig i menigheter. Det ligger i kirkens vesen og kall å nå ut til nye, og da er det avgjørende at de som kommer, føler seg velkommen. Alle de nevnte eksemplene over var med på å gi opplevelsen av at det ikke ble tatt for gitt at man var «innenfor» i menighetsfellesskapet, og at det er helt greit.

3.1.5. Oppsummering

Som vi har sett, kommer inkluderende fellesskap til uttrykk på mange forskjellige måter. Det finnes ikke en standardmåte å gjøre det på, men det er av verdi å reflektere over små og store ting som gjør at de involverte barna kan oppleve seg sett og inkludert. Blikk-kontakt og smil, utdeling av navneskilt, at ett barn kommer frem av gangen og får boka, konkretisere budskapet til å gjelde det enkelte barn, er måter den enkelte kan bli sett. Å legge til rette for å bli kjent med gudstjenesten er også en måte å skape tilhørighet og tilknytning til det kristne fellesskapet. Særlig å knytte an til dåpen kan være et sentralt virkemiddel i formidlingen til barna.

3.2. Snakke sant om livet

Neste kategori som jeg var opptatt av under observasjonene, var det å snakke sant om livet. Formidlingen til barn har i mange sammenhenger vært preget av idyllisering både av livet, barndommen og troen. Men barn opplever også vonde ting, og de trenger hjelp til å skape en forståelsesramme rundt opplevelsene deres. Det er viktig å ha en holdning til at det sannsynligvis er barn i gruppa som har det vanskelig, og en bevissthet om at det man sier også skal kunne møte de enkeltbarna. De fleste av oss kjenner til kristne barnesanger som man som voksen tenker er både naive og bygger på en så forenklet virkelighetsforståelse at de ikke holder i møtet med livets harde realiteter. Men hvorfor lærer vi dem da til barna? Jeg ønsket å se etter uttrykk for at livet består av både godt og vondt (både for voksne og barn) og uttrykk for det uforståelige i livet. Dette er temaer som ikke vanligvis blir trukket frem i formidling til barn, men som er sentrale i en diakonal trosformidling som skal være med å bidra til en tro som kan romme det vonde i livet. Jeg var derfor spent på om jeg i det hele tatt kom til å få noen observasjoner under dette punktet. Jeg ønsket også se etter bruken av tradisjonelle stereotyper og forenklinger i formidlingen.

3.2.1. Livet som både godt og vondt

På en av samlingene ble livet belyst som både godt og vanskelig, gjennom formidlingen:

Leder: «Noen ganger kan man føle seg litt alene. Av og til er jeg litt trist og kanskje litt lei meg. Og da er det godt å vite at jeg har Jesus som venn.»

På en gudstjeneste var forbønnen med å trekke frem denne dimensjonen:

«Vær hos alle som lider på grunn av uforstand eller ondskap. Hjelp oss til å kjempe mot undertrykkelse og urett.»

På en annen gudstjeneste var det en solo-sang som belyste det sammensatte i livet:

«Tenk å bli funnet når du er alene, når du gråter og er redd fordi du gikk deg vill.
Tenk, alle dager, vonde og de gode, vite at det finns en Far. Se og komme hjem.»

Refleksjon

På den første samlingen beskrevet ovenfor, ble det med noen få setninger åpnet opp for at livet kan romme vonde ting og at man kan føle seg alene, trist og lei seg. De to andre eksemplene var av mer indirekte art, som del av en sang-tekst og som del av liturgien i forbønnen. Forbønnen var av den «voksne» typen – innholdsmettet, uten idyllisering og forenkling. Men ordene *uforstand*, *undertrykkelse* og *urett* er for avanserte for de fleste 4-åringer, og jeg vet ikke om det var noe de la merke til.

Solosangen var en sterk del av gudstjenesten, og løftet opp elementet om at livet er både godt og vondt. Spørsmålet er imidlertid om ikke de fleste 4-åringene vil forstå teksten bokstavelig – at de blir funnet når de fysisk har gått seg bort. Mens voksne vil overføre betydningen til livet og Gud.

3.2.2. Det uforståelige

På ingen av samlingene eller gudstjenestene ble det uforståelige i livet trukket frem.

3.2.3. Forenklinger

Når det gjelder forenklinger, ble sangen «Jeg folder mine hender små» brukt i to av menighetene.

1. Jeg folder mine hender små, i takk og bønn til deg.

La alle barn i verden få det like godt som meg.

2. La ingen krig og sult og sott få gjøre oss fortred.

La alle leve trygt og godt i frihet og i fred.

3. Vern alle med din sterke hånd mot fattigdom og nød.

Og hjelp små barn i alle land, så ingen lider nød.

I en av samlingene ble det sagt i formidlingen:

«Jesus sa at: ‘Jeg er veldig glad i alle mennesker, og jeg vil at alle skal ha det bra, og jeg vil passe på de’. Jeg tror at de som hørte på ble veldig glade da de hørte det at Jesus ville være med å passe på de!»

Refleksjon

Aftensangen «Jeg folder mine hender små» er velkjent og i noen kristne sammenhenger mye brukt.⁸¹ I lys av denne avhandlingens problemstilling, kan man derimot spørre seg om den kan brukes som del av en diakonal trosformidling. Versene inneholder elementer som synes naive og på noen måter virkelighetsfjerne. At Jesus vil at alle skal ha det bra og at han vil passe på alle, er et utsagn i samme kategori. I en verden med så mye vondt som skjer, kan man spørre seg om det i det hele tatt går an å si det, uten å samtidig si noe om det uforståelige i livsbetingelsene vi lever under.

3.2.4. Oppsummering

Som vi har sett, er det å snakke sant om livet – på godt og vondt, det å inkludere det uforståelige og unngå forenklinger noe som ikke har fremtredende plass i observasjonsmaterialet. Det er tankevekkende i forhold til problemstillingen. Som vist i den ene samlingen, er det imidlertid ikke mye som skal til for å inkludere det vonde i formidlingen. Eksemplene av forenklinger viser på sin side at det ikke skal mye til for å

---

⁸¹ Påstanden er basert på egne erfaringer. Jeg vet at den i noen menigheter blir brukt som avslutningssang på søndagsskole ukentlig, og jeg har hørt den jevnlig i forskjellige sammenhenger.

snakke unyansert om livet og troen heller. Det kan virke som at viktigheten av å ha klart for seg hva man ønsker å formidle, blir forsterket i møte med disse temaene.

3.3. Gudsbilder

Den neste kategorien jeg fokuserte på var hvilke gudsbilder som ble formidlet gjennom gudstjenestene og samlingene. Forståelsen av hvem Gud er spiller en avgjørende rolle i hvordan det vonde i livet kan inkluderes i troens rom. Det som formidles, er med å forme barnas forståelse av hvem Gud er og hvordan han er. Jeg hadde to underpunkter, Guds vesen og Guds relasjon til barnet.

3.3.1. Guds vesen

Gud er stor og ufattelig. I trosformidling velger vi ut, bevisst eller ubevisst, hvilke sider ved Guds vesen vi belyser. På to av gudstjenestene ble treenigheten belyst gjennom trosbekjennelsen. På den ene gudstjenesten ble Guds omsorg for alle belyst på denne måte:

«Denne fortellingen handler om Sakkeus, og om en mann som vil være venn med alle, og det var Jesus. (...) Jesus visste akkurat hvem Sakkeus var, men han ville være venn med ham allikevel. (...) selv om ingen andre ville det.»

«Gud er glad i alle mennesker. Gud bryr seg om alle mennesker. Og derfor ville Jesus være sammen med Sakkeus.»

At Jesus vil være alles venn ble også trukket frem i en annen samling:

«Det som er så fint, er det at Jesus han har lyst til å være alle sin venn. Han har ikke lyst til å bare være min venn, eller bare være din venn. Han har lyst til å være ALLE sin venn!»

På en gudstjeneste var det fortellingen om den bortkomne sauene som ble formidlet:

«Det var jammen bra at sauene ble funnet igjen. Og i Bibelen står disse historiene for å vise oss at Gud alltid leter etter oss om vi går oss bort.»

På en av samlingene ble Jesu nærvær hos oss løftet frem:

«Jesus sier at han skal være med oss alle dager, og det er veldig fint!»

På en samling ble fortellingen om Jesus introdusert med:

«For veldig, veldig, veldig lenge siden da Jesus levde...»

Refleksjon

Det er som vi ser, i hovedsak sider ved Guds omsorg som ble trukket frem i beskrivelsen av Gud. Han vil være alles venn. Gud leter etter oss. Jesus er med oss alle dager. Da bibelfortellingen startet med «For veldig, veldig, veldig lenge siden...» opplevde jeg imidlertid at det ble skapt en avstand til Jesus og fortellingen, og skapt assosiasjoner til begynnelsen av et eventyr.

3.3.2. Guds relasjon til barnet

Det er en ganske stor forskjell på å snakke om Gud på et generelt nivå, og å snakke om Gud som har en relasjon til det enkelte barn. Jeg ønsket å se etter hvilke måter budskapet ble knyttet til det enkelte barn, for å understreke at det gjaldt dem, og ikke bare på et generelt nivå.

På en av samlingene var dette et tydelig fokus flere ganger i formidlingen:

«... Jesus stoppa de og så sa han: 'La de små barn komme til meg og hindre dem ikke.' Og så sa Jesus noe veldig rart og det var: 'De som ikke tar imot himmelrike slik som et lite barn skal ikke komme inn i det.' Og så sa han til alle barna: 'Kom! Kom bort til meg!' Og så tok han alle barna inntil seg og så la han hendene på hodene deres og velsinga dem (leder vinker barna inntil seg og holder rundt de som sitter i nærheten).»

«Jesus har liksom all tid. All tid til å høre på oss. Det som er så fint. Jeg husker da jeg var liten var det veldig ofte at mamma sa: 'Bare vent litt. Jeg skal bare vaske opp først'. Eller pappa sa 'Jeg må bare lese avisen ferdig først'. Men Jesus han trenger ikke

å gjøre de tingene. Han har *alltid* tid til å høre på oss og så har han alltid lyst til å være med oss. Og det er ganske deilig!»

På en av gudstjenestene ble det understreket i formidlingen at vi er veldig verdifulle for Gud og at han er veldig fornøyd:

«I speilet ser vi oss selv, og da ser vi Guds mest dyrebare skatt. Vi er den fineste tingen og mennesket som Gud har skapt! For du og jeg er gull verd! Da Gud så på alt han hadde skapt, så han at alt var veldig, veldig bra og veldig fint.

Refleksjon

Jeg opplevde disse situasjonene som gode eksempler på hvordan formidlingen kan levendegjøre for barna at Gud ønsker å være i relasjon med akkurat dem. Det var øyeblikk preget av nærhet og varme. Det opplevdes som sentrale og viktige trekk ved vår Gud.

3.3.3. Oppsummering

Som vi har sett, var Guds omsorg og kjærlighet det som ble mest belyst i formidlingen av hans vesen. I lys av avhandlingens problemstilling er konkretisering og levendegjøring av dette budskapet sentralt, da det gir barnet et fundament i livet som kan bære både i gode og vonde dager.

3.4. Hovedfokus i formidlingen

Jeg hadde en åpen kategori under observasjonene, «Diverse», som jeg ønsket å bruke til elementer eller dimensjoner som jeg ikke på forhånd hadde benevnt. Under denne kategorien kom noen observasjoner i forhold til hovedbudskapet i bibelformidlingen til barna. Jeg ble oppmerksom på at det er ingen selvfølge at man sitter igjen med noe sentralt om Gud eller troen selv om man har fått formidlet en bibelfortelling eller sunget flere kristne barnesanger.

Jeg ønsket i etterkant å se etter hva som tok mest oppmerksomhet i formidlingen og hva som ble understreket som hovedpoeng. Jeg tar her utgangspunkt i formidlingen på de tre

gudstjenestene med utdeling av 4-årsboka. Eksemplene er gjenfortalt med egne ord og noen sitater.

På en gudstjeneste ble fortellingen om den bortkomne sauene brukt i prekenen. Det var innledning med fokus på hvor glad mannen var i sauene sine, hva han gjorde for dem, osv «Han telte ikke, men hadde navn på alle sauene, og nesten alle navnene hadde krøll i seg – som tullikrøll, krøllspenne, krølltang, alfakrøll... Da han skjønnte at en var borte, Minikrøll, gikk han ut for å lete.» Lederen brukte god tid på å gå fra det ene stedet til det andre og rope og lete etter sauene. Så kom det inn en hyrde bakerst i kirkesalen, og leder og hyrden hadde samtale om at han også lette etter Minikrøll. Barna ble bedt om å hjelpe hyrden med å lete. Sammen gikk de rundt i kirkerommet og lette etter sauene, og det kom noen «Bæææ» innimellom fra forskjellige steder. Etter en lang vandring, kom de til slutt til der hvor sauene var. Da ble det klappet og hyrden måtte gå hjem til de andre sauene. Lederen avsluttet så med setningen: «Det var jammen bra at sauene ble funnet igjen! Og i Bibelen står disse historiene for å vise oss at Gud alltid leter etter oss om vi går oss bort.»

På en annen gudstjeneste ble historien om Sakkeus brukt. Det ble på forskjellige måter understreket at Jesus ville være med hjem til Sakkeus og at han ville være hans venn, selv om ingen andre ville det. Sakkeus startet på nytt den dagen. «Jesus var der og hjalp Sakkeus til å bli modig. Sakkeus ble så modig at han snakket sant. Han ville slutte å ta for mye penger og ville gi tilbake det han hadde tatt for mye. Det er ikke alltid så lett å si ifra når vi har gjort noe galt, men det gjorde Sakkeus den dagen.» Så ble frelsen og tilgivelsen løftet frem. Formidlingen ble avrundet med: «Jesus vil være en venn som hjelper oss til å være modig, så vi våger å gjøre det som er rett. Så vi våger å be om unnskyldning når vi har gjort noe galt. Neste gang dere er ute og ser et stort tre, kan dere tenke på Sakkeus. Tenk på han som fikk en ny venn den dagen da han traff Jesus. Tenk på Sakkeus som var modig og som sa han ville begynne på nytt og gjøre sånn som Gud vil.»

På den tredje gudstjenesten var bibelformidlingen om skapelsen. Figurer ble vist frem underveis for de forskjellige tingene som Gud skapte – sol og stjerner, havet, trær og planter, osv. Da det kom til dyre-figurene ble barna bedt om å lage lydene det enkelte dyr lager – fugler, fisker, sauer, griser, kuer, tiger, giraffer... «Så ville Gud skape det fineste av alt – mennesket. Han skapte meg, og deg, og deg og deg og deg. Og alle her inni kirka! Alle i hele

verden! (...) Når vi ser inn i speilet, ser vi Guds meste dyrebare skatt.» Det ble snakket rundt hvor verdifulle vi alle er og avsluttet med: «Neste gang dere ser dere i speilet kan dere si til dere selv: Wow! Gud har skapt meg og jeg er den fineste skatten han har!»

Refleksjon

Under observasjonene ble det bekreftet for meg hvor viktig det er for den som skal formidle å ha veldig klart for seg hva som er budskapet man ønsker at barna skal sitte igjen med. Noen ganger blir detaljer såpass utbrodert at de får mest tid, innlevelse og oppmerksomhet, og dermed ender opp med å skygge for fortellingens egentlige poeng, i stedet for å bygge opp under det.

3.5. Oppsummering

Med dette avsluttes analysen av observasjonene. De foregående sidene har vist at måter det inkluderende fellesskapet kom til uttrykk på, ga det mest fyldige materialet: måter den enkelte ble sett på, formidlingen av at alle er like verdifulle og måter det ble skapt gjenkjennelse til gudstjenesten og liturgien. Perspektivene rundt det å snakke nyansert og sant om livet viste seg å ikke være fremtredende i materialet. Ei heller direkte formidling av Guds vesen og Guds relasjon til barnet. Tydelighet, eller mangel på tydelighet, i formidlingens hovedbudskap var et uventet perspektiv som kom frem gjennom analysearbeidet.

4. ANALYSE AV 4-ÅRSBOKA

Min Kirkebok 4 ble utgitt av IKO i 2011. Det er en innbundet bok av kvalitetspapir på 81 sider med 28 sanger, 9 bibelfortellinger, 4 hverdagsfortellinger i tegneserieform, 5 sider med elementer fra gudstjenesten, 1 dikt og 1 bibel-vers.⁸² Boken er preget av de fargerike tegningene til Morten N. Pedersen. Med unntak av sidene med bibelfortellingene, er det hans strek som preger hele boken. Bibelfortellingene er presentert som tekst på den ene baksiden og et klassisk kunstbilde på den andre baksiden. De fire hverdagsfortellingene er presentert som tegneserier, hver på seks sider, med fargerike og humoristiske tegninger av Pedersen. Han fikk, ifølge redaktøren, kunstnerisk frihet til å utforme hverdagsfortellingene som han ønsket. Redaksjonen så på dem som humoristiske innslag i boka, som skulle skape hverdagslig gjenkjennelse for både barn og voksne.

I samtalen med redaktøren, understrekte hun at man fra forlagets side tenker på boka som en del av en serie – 2-årsbok, 4-årsbok og 6-årsbok. Særlig de to siste må sees i sammenheng innholdsmessig. Blant annet blir ikke påsken presentert i 4-årsboka, men er sentral i 6-årsboka. I en av menighetene jeg besøkte, deler de også ut 6-årsboka. I de to andre har de andre opplegg for den aldersgruppen. Å ha utdeling av bok til 6-åringene er på langt nær så etablert som ordningen med 4-årsbok. I praksis betyr det at 4-årsboka i mange sammenhenger er en bok som må stå på egne ben.

Jeg vil i den følgende analysen av bokens innhold bruke de tidligere kategoriene – inkluderende fellesskap, snakke sant om livet og gudsbilder. Jeg var interessert i å se hvordan disse dimensjonene kom til uttrykk gjennom sidene i boka. Det gjorde jeg ved å systematisk lese boka med ett og ett tema som fokus, og kategorisere innholdet inn under de aktuelle temaene.

---

⁸² Se detaljert oversikt over bokens innhold i vedlegg 1.

4.1. Inkluderende fellesskap

Å formidle et inkluderende fellesskap ser annerledes ut i bokform enn i møtet mellom levende mennesker. Jeg var derfor spent på om de forskjellige underpunktene kom til uttrykk gjennom sidene i boka.⁸³

4.1.1. Alle er like verdifulle

Som belyst i forrige kapittel, er det at alle er like verdifulle en viktig dimensjon i det kristne menneskesynet. I boka kommer det særlig frem på fire steder i boka. Den første er i diktet «Jeg er fin» (s.13⁸⁴) som jeg siterte under punkt 3.1.2.

Det kommer også frem i to sangtekster på side 63 og 66:

«Jeg vet ingen, ingen som Jesus ikke synes om. Jesus elsker alle. Han er glad i alle.
En er snar og en er sen, en er skitten, en er ren. Jesus elsker alle. Han er glad i alle.»

«Alle barn kan komme, slipp dem frem til meg! Jesus, du lot alle komme bort til deg.»

Fortellingen om Jesus og Sakkeus bærer dette elementet i seg, selv om ikke det blir uttrykt eksplisitt. I 4-årsboka står det gjenfortalt:

«Sakkeus ble glad. Han skyndte seg ned fra treet for å ta med seg Jesus hjem. Men alle som så det ble sinte. «Hvorfor vil Jesus bli med hjem til en tyv og en toller?» sa de. Det var nesten ingen som ville være sammen med tollere. Derfor hadde de ikke så mange venner.»

4.1.2. Hjelp til gjenkjennelse i gudstjenesten

Når det gjelder å skape gjenkjennelse til gudstjenesten, har 4-årsbokas siste sider som overskrift «Søndag – en dag som er annerledes». Her blir noen viktige elementer i gudstjenesten sitert, som velsignelsen, Herrens bønn, noen ord om dåpen, et par bibelvers, og litt til.

«Noen blir døpt: 'Jeg tegner deg med det hellige korsets teg', sier presten. Det er fordi dåpsbarnet skal tilhøre Jesus og tro på ham. Så øser presten vann over hodet til

---

⁸³ Jeg valgte å ikke bruke punktet «Se den enkelte» i analysen av bokas innhold, da det av natur må skje i det fysiske møtet mellom mennesker.

⁸⁴ Sidetall i dette kapitlet referer til sidetall i 4-årsboka.

barnet og sier: 'Jeg døver deg til Faderens og Sønnens og Den hellige Ånds navn. Fred være med deg'.»

Refleksjon

Jeg ble overrasket over at perspektivet med å skape gjenkjennelse til gudstjenesten, var såpass lite representert i boka som helhet. Av 81 sider er det kun de 5 siste sidene som omhandlet noe om gudstjenesten, med unntak av en hverdagsfortelling som omhandler at barna leker dåp. Det underlige med denne hverdagsfortellingen, er at den ikke brukes til å formidle hva dåpen handler om. I motsetning til den lille beskrivelsen av dåpen på de siste sidene i boka, er innholdet i hverdagsfortellingen etter min oppfatning helt misvisende:

Nora: 'Alle som døpes har kjole! Man går i kirken, og så vasker presten hodet ditt med vann. Etterpå er det fest'. Mamma: 'Ja, presten sa navnet ditt høyt og øste vann over hodet ditt. Det betyr at du er Gud barn og hører til i kirken'. (...) Nora: 'Jeg døver deg herved til Kaninen.' sier Nora med klar og tydelig stemme. 'Nå er han døpt!'.

Dette vil bli belyst videre i drøftingen.

4.2. Snakke sant om livet

Som belyst i forbindelse med analysen av observasjonene, er det å snakke sant om livet et perspektiv som er svært sentralt i trosformidlingen til barn, men allikevel lite tematisert overfor dem. Jeg var spent på å se om temaet ble berørt i 4-årsboka.

4.2.1. Livet som både godt og vondt

Formidling av livet som bestående av både godt og vondt, blir ikke belyst konkret i 4-årsboka. Det ligger derimot implisitt i tre av sangene:

«Når jeg gråter Gud, vær meg nær.»

«Alle som er redde, ensomme og små, vil du løfte kjærlig opp på fanget nå.»

«Tenn lys for dem som gråter og dem som trøster dem. Tre lys skal flamme for alle som må sloss for rettferd og for frihet.»

4.2.2. Det uforståelige

Det uforståelige i livet, livsbetingelsene vi lever under og som vi ofte ikke forstår, er perspektiv som ikke trekkes frem i boka.

4.2.3. Forenklinger

Når det gjelder forenklinger, er to av sangene i boka preget av en svært forenklet virkelighetsforståelse. Sistnevnte sang ble belyst i forrige kapittel:

«Alltid freidig når du går. Aldri redd for mørkets makt. Stjernene vil lyse.»

«Vern alle med din sterke hånd, mot fattigdom og død. Og hjelp små barn i alle land så ingen lider nød. * La alle leve trygt og godt i frihet og i fred»

Refleksjon

Som vi ser, er perspektivene rundt å snakke sant om livet svært lite tematisert i 4-årsboka. Med utgangspunkt i avhandlingens problemstilling - hvordan bidra til å formidle en tro som kan romme det vonde i livet - er dette en interessant observasjon. Det kan virke som det har vært lite bevissthet rundt temaene i prosessene rundt valg av innhold, og at de dermed har uteblitt.

4.3. Gudsbilder

Som en gavebok fra kirken som tilbys alle hjem med døpte barn, var jeg spent på å se nærmere på hvilke sider ved Guds vesen og hans relasjon til barna som blir belyst i boka.

4.3.1. Guds vesen

Ved gjennomgang av boka, kom det frem at det først og fremst er gjennom sangene at Guds vesen blir beskrevet, i tillegg til at det kommer frem i et par av bibelhistoriene. Gud har alt i sin hånd (sang s.9). Gud har skapt alt. Gud elsker meg og er glad for at jeg er til (dikt s.13). Jesus, Guds Sønn, døde på et kors for alle. Han lever i dag. Han er her. Ånden er vår trøst, levende, varm og hellig og sterk. Han taler om Gud og bærer oss frem dag etter dag (sang s.16). Gud elsket verden så høyt at han gav sin Sønn, for at alle som tror på ham skal ha evig liv (Joh. 3:16, s.34). Vinden og sjøen er lydig og gjør som Jesus sier (bibelfortelling s.44). Jesus er lysere enn alt, sterkere enn alt, mildere enn alt, nærmere enn alt (sang s.47). Jesus ville

være sammen med dem som andre ikke likte. Gud er glad i hver eneste en. Gud gjør ikke forskjell på folk (bibelfortelling s.57) Jesus elsker alle. Han kan tilgi alle og han kan hjelpe alle (sang s.63). Jesus ønsket at barna skulle komme til ham (bibelfortelling s. 64). Gud har tid for meg når jeg søker ham (sang s.67).

4.3.2. Guds relasjon til barnet

Når det gjelder Guds konkrete relasjon til barnet, er det lite material. I diktet som tidligere er blitt sitert, er Guds relasjon til barnet beskrevet som at han hvisker sannheten i barnets hjerte.

«I mitt hjerte hvisker du sannheten: at jeg er mer verd enn gull. (...) Du er glad for at jeg er til.»

I tillegg beskriver en sang Guds kjærlighet som omsluttende rundt barnet – den er overalt. Uansett hvor man ser, så er barnet midt i Guds kjærlighet hver eneste dag.

«Guds kjærlighet er rundt om meg, den er over alt jeg vet. Og hvor jeg snur eller vender meg, står jeg midt i Guds kjærlighet. Den er over, under, foran, bak, og den varer hver eneste dag.»

Refleksjon

Som vi ser, kommer beskrivelsene av Guds vesen til uttrykk gjennom sanger og noen av bibelfortellingene. Det synes underlig at til den bibelfortellingen som mest direkte handler om Jesus og barna, er det valgt et kunstuttrykk som er noe forvirrende. Bilde ved siden av bibelfortellingen er av Fritz von Uhde og heter 'La de små barn komme til meg'. Bilde består av en Jesus-lignende person som sitter på en stol med barn stående rundt seg litt på avstand, og en liggende i fanget, i et 1800-talls-miljø. Mannen har en litt nedsunken kroppsholdning og et trist uttrykk i ansiktet der han sitter. Han virker nærmest litt blek og sykkelig. Flere av barna ser avventende ut, stående litt på avstand. Jeg har vanskelig for å se en kobling mellom essensen i bibelteksten og stemningen i bildet. Jeg kan ikke la være å undre meg over billedvalget til denne viktige bibelfortellingen i boka som helhet. Hvorfor bruke en tungsindig versjon av en mann, når teksten formidler en imøtekommende Jesus som gjerne ville at barna skulle komme til ham?

4.4. Oppsummering

Gjennomgangen av 4-årsboka med utgangspunktet i temakategoriene valgt for denne avhandlingen, viser at dette er dimensjoner som er lite tematiserte i boka. Boka er blitt produsert for å være en gavebok fra kirken og heter Min kirkebok. Likevel er det å skape gjenkjennelse til gudstjenesten og formidle sentrale sider ved Gud og troen, ikke et tydelig fokus. Det har i tidligere utgaver variert både med hva hovedvekten av innhold har vært, hvor sangene har blitt plassert og hvor mange det har vært, hvor tekst-tung boka har vært, osv. I møte med den nyeste utgaven og analysen av den er det som vekker størst undring hos meg, bruken av hverdagsfortellingene. At ikke tegneseriene brukes til å formidle og understreke bokas sentrale budskap, synes for meg som et uforståelig valg.

4.5. Sammendrag av analysen

Med dette avsluttes avhandlingens analyse-kapitler. Det følgende vil sammenfatte de viktigste funnene fra analysen som vil bli utdypet og videre belyst i drøftingen.

* Et viktig element i diakonal trosformidling er å se det enkelte barn. Det skjer i stor grad gjennom de små spontane øyeblikkene. Ved å legge opp programmet på en måte som legger til rette for det, utvides imidlertid mulighetene til å gi alle de involverte barna opplevelsen av å være sett.

* Ved å bruke sentrale elementer fra gudstjenesten i formidlingen til barna, åpner man opp for gjenkjennelse og tilknytning til det kristne budskapet og det kristne fellesskapet. Dåpen, som er et felles referansepunkt for 4-åringene som blir invitert, synes å være en verdifull innfallsvinkel.

* Gjennom noen få setninger i formidlingen kan man inkludere det vonde og uforståelige inn i troens rom. En bevissthet rundt tematikken gjør at det kan bli en naturlig del av helheten – uavhengig av hva som er hovedtemaet i formidlingen. På samme måte kan imidlertid noen få unyanserte og forenklede setninger ekskludere Gud fra det vonde og uforståelige i livet, og være med på å skape avstand mellom Guds virkelighet og det enkelte barns virkelighet. Selv om det i liten grad er tradisjon for å belyse det uforståelige i livet i barneformidling, er det faglige perspektiver som tilsier at dette gjerne kan inkluderes.

* Et sentralt element i det kristne gudsbildet er at Gud elsker hvert menneske uendelig, uavhengig av livssituasjon. Dette er et bærende perspektiv i en tro som kan romme det vonde i livet. Barn i førskolealder er ekstra mottakelige for Guds grenseløse kjærlighet. Det gjør at dette perspektivet gjerne kan ha en sentral plass i formidlingen.

* I møte med barn må ordene være få, men vektige. Gjennom bevissthet på hva som er kjernen i det man ønsker å formidle, og dvele ved det i formidlingen, kan man legge til rette for at barna bedre får med seg hovedbudskapet. Ved å ikke ha dette klart for seg, øker imidlertid muligheten for at detaljer eller illustrasjoner tar så mye plass at ikke barna får med seg hovedbudskapet.

5. DRØFTING AV UTDELINGEN AV 4-ÅRSBOKA SOM ARENA FOR DIAKONAL TROSFORIDLING

På bakgrunn av de teoretiske perspektivene og den foregående analysen skal jeg i det følgende gjøre et forsøk på å flette perspektivene sammen. Målet er å se hvordan de gjensidig kan belyse og utfordre hverandre i møte med problemstillingen; hvordan trosopplæringstiltak for 4-åringer kan bidra til å formidle en tro som kan romme det vonde i livet. Drøftingen er delt inn i de samme kategoriene som i analysen; inkluderende fellesskap, snakke sant om livet, gudsbildet og formidlingsfokus.

5.1. Inkluderende fellesskap

5.1.1. Å se den enkelte

En viktig side ved det kristne gudsbildet er at Gud er en Gud som ser.⁸⁵ Han er nærværende og levende opptatt av hver enkelt, uavhengig av livssituasjon. Å gi barna en konkret erfaring av å bli sett og ha en plass i fellesskapet, styrker dette budskapet. Det er som Rizzuto fremhever, ikke bare med *ordene* vi formidler det kristne budskapet, men i stor grad også med *erfaringene* vi gir. Som vi så i analysen, ble det å se det enkelte barn konkretisert på forskjellige måter i menighetene. Selv om det i stor grad skjer spontant gjennom et smil eller å ha direkte blikk-kontakt, en hånd på skulderen, eller lignende, kan man legge opp programmet på en måte som sikrer at alle får oppleve det. Å dele ut navneskilt til hvert barn på samlingen, slik det ble gjort i den ene menigheten, er et konkret eksempel på dette. Den enkelte får oppleve å høre sitt navn, komme frem, få et navneskilt rundt halsen med et smil og et varmt velkommen, bli anerkjent som en del av gruppen. Det samme ved utdelingen av boka. Ved å la ett barn komme frem om gangen, fikk barnet udelt fokus og oppmerksomhet. Noen vil hevde at dette vil ta for lang tid av helheten. Er gruppen stor, vil det vanskelig la seg gjøre. Spørsmålet er om dette i seg selv er en grunn til å ha mindre grupper, slik at det lar seg gjennomføre. Rent praktisk kan man tilrettelegge for bok-utdelingen ved at alle barna (eventuelt med følge av en voksen) ved starten av utdelingen blir bedt om å sette seg foran eller i midtgangen. Da er de klare til å komme frem når navnet blir lest opp, og det forkorter

---

⁸⁵ 1. Mos 16:13.

ventetiden som ellers oppstår mens man venter på at barnet skal komme seg ut av benkeraden og frem til utdeleren. Om det er et uttalt mål at den enkelte skal oppleve seg sett, er det mye som tyder på at dette er verd å prioritere. I den kirkelige hverdag er det mange behov som skal dekkes og tiltak som skal gjennomføres. Å prioritere mindre størrelse på gruppen der årskullene er store, vil derfor kreve bevissthet og faglig begrunnelse.

5.1.2. Barnets verdi

At alle er like verdifulle for Gud – uavhengig av evner, oppførsel, livssituasjon, bakgrunn, osv, er en viktig dimensjon ved det kristne menneskesynet. I et samfunn som i større og større grad fokuserer og belønner vellykkethet og status, er dette et viktig budskap å formidle til barna. Episoden fra den ene menigheten med den urolige gutten er et konkret eksempel på å leve ut at alle er like verdifulle. At han ble snakket til på en rolig måte av lederen gjorde at gutten beholdt verdigheten, selv om han ikke hadde oppført seg som han skulle. Det var som om han ble sett på baksiden av den rampete fasaden, som skapt i Guds bilde, unik, elsket og verdifull. Kari Killèn minner om at barn som har det vanskelig, ofte blir vanskelige⁸⁶. Jeg vil legge til at barna som er vanskelige i tillegg får det vanskelig i mange settinger. Det blir en selvforsterkende negativ spiral. I møte med de barna i trosopplæringsammenheng som er krevende og utfordrer samspillet i gruppen, kan dette være et viktig perspektiv. Alle krevende barn har selvsagt ikke en vanskelig hjemmesituasjon. Men uavhengig av hva som er årsaken til barns sosiale utfordringer, har vi som kirke en viktig oppgave i å legge til rette for at de kan få oppleve seg sett og verdsatt, og at det kan bli lagt til rette for dem ut fra de utfordringer de har.

5.1.3. Element fra gudstjenesten som utgangspunkt

Noe av det mest interessante i arbeidet med teorien og analysen i denne avhandlingen har vært å se hvordan det å bruke elementer fra gudstjenesten i formidlingen, har blitt mer sentralt enn jeg i utgangspunktet tenkte. Med bakgrunn i teoretiske perspektiver vil jeg drøfte det her.

---

⁸⁶ Killèn, Det sårbare barnet, s.11. (Kari Killèn skrev doktorgrad om omsorgssvikt og barnemishandling i 1988 og har i flere tiår vært en internasjonalt anerkjent fagperson og forfatter på området.)

Erikson beskriver som vi har sett, 4-åringene i en fase der barnets verden utvides, og der livet som helhet og menneskets ulike roller utforskes med initiativ og nysgjerrighet. Barnet søker deltagelse og muligheter til identifisering. Det ønsker rett og slett å delta i de voksnes verden. På denne bakgrunn vil jeg derfor hevde at barn i denne alderen er svært mottakelige for å få introdusert hva som skjer i gudstjenesten, hva de forskjellige symbolene og handlingene betyr, hvorfor man gjør det, og ikke minst få lov til å delta selv i det som skjer i kirken. Barna ønsker å være med på det de voksne gjør. I Den gode hyrde katekese er dette er bærende element. I tillegg til å bruke bibelsk materiale, brukes også sentrale symboler og handlinger i gudstjenesten. Slik får barna hjelp til å se forbi det ytre i tegnene og inn i den egentlige meningen. Det åpner opp for meningsfull deltagelse i menighetens gudstjenestefeiring.⁸⁷ I mange sammenhenger blir derimot barneopplegg, både 4-årssamlinger og andre samlinger, lagt opp uten noe link til det som skjer i gudstjenesten. Det kan virke som at det er en holdning at gudstjenesten er for kjedelig og at barna ikke vil forstå noe. Kan det imidlertid være som Cavalletti sier, at det er vi *voksne* som ikke evner å formidle essensen av det som skjer i gudstjenesten på en forklarlig måte til barna? Kan det være *vi* som ikke har oppdaget eller har mistet av synet storheten i tegnene og handlingene vi gjør, og dermed ikke klarer å formidle det til barna? Ved ikke å bli introdusert til innholdet i gudstjenesten får ikke barna sjansen til å være delaktige. Dermed blir de utålmodige tilskuere som sitter urolig i påvente av søndagsskolen eller barneopplegg. Hay og Nye's perspektiver på barns åndelighet underbygger denne lengselen og søken etter mening og sammenheng, undring og tilstedeværelse. Ved å bruke 4-årssamling og utdelingen av 4-årsboka som arena for å formidle meningen og dybden i noen av gudstjenestens handlinger, kan barnas åndelighet få næring.

Korsets tegn og lystenning

I den ene menigheten ble korsets tegn henvist til under gudstjenesten. «Når vi tegner oss med korsets tegn, minner vi oss selv på at vi tilhører Jesus.» En forsterking av dette kunne være å legge til mens man gjorde kors-tegnet: «Han omslutter oss fra topp til tå, fra den ene yttersiden til den andre. Ja, vi dekker oss selv med korsets tegn for å minne oss om at det er Jesus vi tilhører. Skal vi gjøre det sammen?!» Ved å invitere til å gjøre det sammen, kan det

---

⁸⁷ Cavalletti, Barnets religiøse potensial, s.54.

bli alminneliggjort og åpne opp for at flere kan bli fortrolig med å bruke korsets tegn selv. Kristus-lyset og dåpen ble også trukket kort frem. Jeg tror både Kristus-lyset og lystenning har et stort ubenyttet potensial i trosformidlingsammenheng i Den norske kirke. Lystenning er ofte et element i bønnevandringer eller under nattverd, men jeg har aldri hørt at noen har brukt elementet som del av formidlingen til barn. Ved å ikke åpne opp for barna det rike innholdet tegnet kan ha, forblir det en handling på det praktiske plan (selve handlingen med å tenne et lys). Ved å utdype hvorfor vi gjør akkurat det, kan imidlertid dybder åpne seg som barna kan vokse inn i det ettersom de blir eldre. Det svært interessant at Den gode hyrde katekese har erfart at nettopp symbolikken med lyset i kontrast til mørket er et tegn som barna i denne aldersgruppen kan ta til seg påskemysteriet på. Jesus vant over dødens mørke, og ved hans oppstandelse tente han et lys som aldri vil slukke. Katekesen knytter dette an til dåpen. Gjennom dåpen får vi del i dette lyset fra Jesu oppstandelse. Lyset tennes i hjertet under dåpshandlingen. I mange menigheter blir denne symbolikken brukt ved at et dåpslys tennes for hvert barn under dåpshandlingen. Ved bevissthet og ved å sette ord på det kan dette tegnet bli gjort mer tilgjengelig for barna.

Uansett hvordan vi har det, kan Guds lys skinne i vårt mørke. Ved lystenning kan vi tenne lys som en bønn om at Gud må lyse i livet vårt og velsigne oss. Når vi har det vanskelig, kan lystenningen være en ordløs bønn om at Gud må lyse opp mørket vårt. Det kan også være en bønn om at hans lys må lyse opp for noen andre som har det vanskelig, velsigne dem og beskytte dem. Det kan være en påminnelse om at i dåpen fikk vi del i hans underfulle lys, og at hans kraft bor i oss. Ja, kraften som reiste Jesus opp fra de døde bor i oss! Vinklingene kan være mange. Ved at budskapet er knyttet til et konkret tegn og en konkret handling, utvides mulighetene for at barna kan ta det til seg og vokse i forståelsen av meningen og dybden i budskapet.

Dåpen

Et av de felles referansepunktene de inviterte 4-åringene har, er at de er døpt.⁸⁸ Ja, det er i kraft av å være døpt de er blitt invitert. Det gjør at dåpen kan være et naturlig og sentralt

---

⁸⁸ Invitasjon sendes til alle som er registrert døpt i sognet. Det står imidlertid i invitasjonen at samlingen er åpen for alle, og om man kjenner andre som vil være med, så kan de også melde seg på og få tildelt bok. Det betyr at det kan være en og annen som har blitt med en venn eller nabo, og som ikke er døpt, men det er unntaket.

element i 4-årssamlingen. I en av menighetene var dåpen, som vi har sett, en sentral del av formidlingen i samlingen. Barna fikk forklart underveis og vist hva som skjer under dåpen. Både det som skjer rent praktisk, og dens betydning for barnet og dets forhold til Gud. Ved å åpne opp dåpens betydning for barna, kan den bli et tegn og en påminnelse om hvor høyt Gud elsker oss, og at det er ham vi tilhører.

Som vi har sett gjennom Montessoris perspektiv på sensitive perioder, plasserer hun også 4-åringene i en fase der de har stor glede av å gjøre ting sammen med voksne og delta i de voksnes aktiviteter. De er i en periode med begynnende sensitivitet for kultur, for verden utenfor familiens- og hjemmets omgivelser. Jeg tror dette er en av grunnene til at barna som var med på «dåp» i den ene menigheten, fulgte så intenst og godt med. De fikk være med på det ordentlige, det ekte, det de voksne gjør. Med ordentlig prest i presteklær gikk de andektig inn i prosesjon til døpefonten, der presten viste og forklarte hva man gjør under dåp; tegner korset på barnet, øser vann over hodet, døver i Faderens og Sønnens og Den hellig ånds navn, osv. De ble vist noe av essensen i dåpen. De ble introdusert til et sentralt element i troens verden, og noe som de ofte kan se skjer i kirka.

Jeg vil i denne sammenheng trekke frem hverdagsfortellingen om dåp i 4-årsboka. Som belyst i analysen, blir den et forvirrende element i boka, da den forkludrer dåpens innhold, i stedet for å understreke det. At barn kan komme til å leke dåp på en slik måte, er etter min oppfatning helt uproblematisk. Men at en gavebok fra kirken formidler dåp på den måten, synes jeg er underlig. Hverdagsfortellingen kunne imidlertid vært med på å formidle og utdype dåpens gave. Fra den dagen av tilhører barnet Jesus. Han vil alltid være trofast. I dåpspakten kan vi finne hvile hos Gud, ingenting kan skille oss fra Ham – ikke det vonde i livet heller. Fortellingen kunne fortsatt vært i ramme av to barn som leker dåp, og en mor som kommer inn i samtalen. Men om replikkene hadde blitt brukt til å formidle sentrale sannheter rundt dåp, kunne det forsterket bokens budskap i stedet for å forkludre det.

Analysen av 4-årsboka viser at det er viet lite plass til gudstjenesten i boka som helhet. De foregående perspektivene underbygger imidlertid at dette med fordel og faglig tyngde kan få større plass og oppmerksomhet i en gavebok fra kirken til denne aldersgruppen.

5.2. Snakke sant om livet

Skal man formidle en tro som kan romme det vonde i livet, er det helt avgjørende å snakke sant og nyansert om livet i denne verden. Skal troen være til livshjelp ettersom barna vokser opp, må de kunne sette livserfaringer og opplevelser inn i dens sammenheng.

Leenderts sammenfatter det treffende: Testen på om ulike former for trosformidling er troverdig, er om den gir gjenklang hos dem som har det vanskeligst, enten disse befinner seg i Palestina eller Norge (eller hvor som helst i verden), og enten det vonde synes utenpå eller ikke. Gjør den ikke det, holder den ikke mål.⁸⁹

Analysen av både observasjonene og 4-årsboka viser imidlertid at dette er et tema som blir lite belyst. Vi skal se nærmere på dette i det følgende.

5.2.1. Inkludere det vonde

Den kristne tro er ikke noe garanti for gode livsvilkår. Glede og smerte er en del av livet for alle, om enn i veldig forskjellig mål. Som Rizzuto påpeker, kan det forvirre, skremme eller få barna til å lukke ørene om den Gud og den virkeligheten vi snakker om er for avvikende til den opplevelsen vi gir dem og de erfaringer de bærer på. Det er derfor helt sentralt at trosformidling snakker sant om livet. Det er ikke mye som skal til for å inkludere livets nyanser i formidlingen. Som eksemplifisert i den ene menigheten, var tre setninger nok til å gi opplevelsen av at her er det plass til mer enn solskinnstundene i livet. Ja, mer enn det, det var med på å aktualisere budskapet inn i de sidene ved livet som kan være vonde. «Noen ganger kan man føle seg litt alene. Av og til er jeg litt trist og kanskje litt lei meg. Og da er det godt å vite at jeg har Jesus som venn.». Jeg vet ikke hvorfor lederen valgte å si *litt* alene, *litt* trist, men kanskje opplevdes det mer ufarlig da. I de to andre menighetene ble det vanskelige i livet ikke snakket direkte om. Det som kan skje ved å *la være* å snakke om det vonde i livet, er at de sidene i livet blir holdt utenfor troens rom. Bli ikke barnet vist at det kan ta med det vonde inn i deres møte med Gud, kan det ende opp med å tro at det er sider ved livet som ikke angår Gud og troen. Da har vi bommet på trosopplæringens mål. Troen skal jo tvert imot være en styrke, en livshjelp, i møte med det vonde.

---

⁸⁹ Leenderst, Når glassflaten brister, s.197.

5.2.2. Unngå forenklinger

Som en motpol til det å snakke sant om livet, står forenklinger og idyllisering. Et eksempel fra analysen er i denne sammenhengen aftensangen «Jeg folder mine hender små». Dens budskap kan beskrives som forenklet og naivt. Skal man legge opp til en trosformidling som også inkluderer de barna som har det vondt, er det problematisk med budskapet «la alle barn i verden få det like godt som meg.» Videre synges det at Gud må la alle leve trygt og godt, i frihet og i fred, og at Han må hjelpe små barn i alle land så ingen lider nød. Som voksne vet vi at selv om dette er vår bønn her, blir det ikke virkelighet før i himmelen. Men formidler vi det til våre barn? Teksten i seg selv gir seg ut for å være en ærlig bønn til Gud. Men det er mange små barn som lider nød, og det er mange som aldri vil oppleve å leve trygt og godt i denne verden. Er det betimelig å spørre seg om hvorfor vi lar slike forenklinger få plass i formidlingen til barn?

I stedet for å bruke slike utsagn, er spørsmålet om en diakonal trosformidling heller bør snakke *sant* om lidelse, ufrihet og krig. Å be om at Gud må være nær alle som har det vondt, som ikke er trygge og som lever i ufrihet og ufred er noe ganske annet. Det er å be Gud gripe inn i menneskers virkelighet. Sangen kan imidlertid kanskje mer beskrives som en bønn om at Gud må ta barna ut av denne verdens virkelighet og inn i himmelrikets virkelighet. Det er grunn til å stille spørsmål ved om denne sangen formidler et sant bilde av verden barnet lever i og om Guds forhold til barnet, og av den grunn ikke bør anvendes.

5.2.3. Språket

Språket vi bruker, er som vi ser et viktig element. Som Hay og Nye belyser, er det viktig å ha et bevisst forhold til hvordan man bruker religiøst språk. I stedet for å bli fraser, må vi bruke det på en slik måte at det kan forbli ekte og være til hjelp i barnets refleksjoner om troens liv og sine opplevelser. Utsagnet om at «Jesus vil at alle skal ha det bra og at han vil passe på alle», kan trekkes frem i denne sammenhengen. Det er isolert sett ikke et usant utsagn, men det tar ikke med seg livets virkelighet slik den er her på jorda. Ut fra den kristne virkelighetsforståelsen kan man spørre seg om man kan snakke om at Jesus passer på oss, uten å samtidig si noe om at det ikke betyr at han skjærmer oss fra vonde ting. En diakonal

trosformidling kan vanskelig bruke slike utsagn uten å i samme åndedrag si noe om det uforståelige i livet som gjør at lidelse og smerte allikevel rammer oss. Det finnes ikke noe bibelsk grunnlag for å si at Jesus skal passe på oss slik at det ikke hender oss noe vondt. Han har derimot lovet å alltid være med oss. Og det er noe annet. Som voksne skjeller vi mellom disse to dimensjonene. Men overfor barna blir det ofte ikke nyansert tilstrekkelig. Hvordan kan barna beholde troen og tillitten til Jesus også når de møter det vonde, og de verken synes å ha det bra eller oppleve at Jesus passer på dem? Å gi hjelp til livstolkning handler om å hjelpe barna til å se hvordan de kan sette livserfaringene inn i troens virkelighet, slik at de ikke bygger sin tro på forenklinger som raser sammen når de vokser opp og møter det vonde i livet. Jesus sa nemlig ikke «Se, jeg skal passe på dere alle dager». Han sa «Se, jeg er med dere alle dager».⁹⁰ Det kan man bygge sin tro på, og det kan bli stående som et anker i møte med det vonde livet skulle bringe.

Viktigheten av å holde seg til den bibelske teksten i formidlingen til barn, er noe av det Cavalletti understreker. Tilsynelatende små nyanser eller omformuleringer, kan få store konsekvenser i formidlingen. Som forskjellen på «å være med oss» og «passe på oss» i det foregående eksempelet. Hun mener det er veldig viktig å holde seg til teksten, og unngå utbroderinger og detaljer som ikke står der. Dette blir videre drøftet under punktet om formidlingsfokus.

5.2.4. Nyansert Bibelbruk

Kristin Moen Saxegaard har noen interessante innspill til bruken av bibelfortellinger i trosformidlingen.⁹¹ Hun belyser hvordan vi som voksne forholder oss til Bibelen både som en guddommelig og en menneskelig bok. De færreste leser Bibelen helt bokstavelig fra perm til perm. Vi differensierer i forhold til hvilken sjanger vi leser. Vi leser de historiske bøkene på en annen måte enn Salmene, profetene på en annen måte en Paulus' brev, osv. Vi differensierer mellom det som er sentralt og det som er mer perifert. Og ikke minst leser vi

---

⁹⁰ Matteus 28:20

⁹¹ Saxegaard, i Halvårsskrift for praktisk teologi 27, nr.1 (2010), «Bibelhermeneutikk for barn».

GT i lys av NT. Men til barn formidler vi noe ganske annet. Saxegaard oppsummerer det slik⁹²:

- Vi serverer barna fortellingene som om alle var historisk sanne
- Vi gjør Bibelen til en faktabok om Gud
- Vi harmoniserer fortellingene slik at de henger sammen, så summen av det som fortelles blir sannheten om Gud, fra a til å.
- Vi forteller som om alt i Bibelen er like riktig og viktig
- Vi gir uttrykk for at å lese Guds ord er å lese Guds tanker

Bibelen inneholder et stort fortellingsmangfold, om livet og om Gud. Hun understreker hvordan det går på troverdigheten løs dersom barneforkynnelsen ikke setter ord på noen av de vanskelige sidene i livet, men bare handler om en Gud for de gode dagene.⁹³ Ved å formidle et avgrenset, kontrollert og forminsket gudsbilde, må det i neste omgangs avlæres som ungdom eller voksen for å passe med livet. Bibelformidlingen til barn må gi rom for at det er mye vi ikke forstår, men at Bibelens mange fortellinger gir oss glimt av Gud og forteller oss noe sant om hvem Gud er og hvem vi er.⁹⁴

5.2.5. Bevare undringen

Som vi har sett, blir ikke det uforståelige i livet tematisert i observasjonene eller 4-årsboka. Det kan være flere grunner til det. Det kan være at man tenker at barna er for små til å tenke på slike ting. Det kan være fordi man ikke tradisjonelt sett er vant med å belyse slike tema til barn i førskolealder. Men bevissthet rundt det å snakke sant om livet, fordrer etter min mening at det uforståelige trekkes frem. At Hay og Nye belyser undring og mystery-sensing som del av barns åndelighet, støtter opp om erkjennelsen av barns mottakelighet for dette perspektivet, selv i ung alder. Undring og ærefrykt for livet må holdes levende. I formidlingen av Guds virkelighet har selv ikke voksne alle svar, og det er viktig at voksne selv lever i undringen og åpenheten for livet. Det krever en bevissthet og en ydmykhet å ikke forenkle

---

⁹² Saxegaard, i Halvårsskrift for praktisk teologi, s 70.

⁹³ Ibid., s.73.

⁹⁴ Ibid., s. 74.

og idyllisere budskapet slik at det kommer frem at noen sider ved livet forblir uforståelige. Cavalletti utfordrer formidlere til å tenke at målet ikke er at barna skal kunne svare rett på alle spørsmål. Kan man få enkle, rette svar, er spørsmålet og selve formidlingen forblitt på overflaten. Barnet kan mekanisk gjenta det det har hørt uten å ha et personlig forhold til det. En personlig respons må derimot søkes i dybden av en selv og det krever tid. Undringen over livets og troens dybder er en prosess som man må leve i – både voksne og barn. Dette har den voksne et stort ansvar for å legge til rette for. For om den voksne formidler på overflaten, vil også barnet forbli der i sin tilegnelse av budskapet.

5.3. Gudsbilder

Når det gjelder gudsbilder og hva slags gudsbilder som formidles gjennom trosopplæringstiltak, er Rizzutos bidrag viktige. Hennes forståelse av hvordan gudsrepresentasjonene skapes gjennom sammensatte prosesser i menneskets indre, understreker at formidling ikke mottas i et vakuum, men både intellektuelt og følelsesmessig. Dette er et svært viktig bakteppe i møte med barna. På den ene side kan man hevde at dette perspektivet gjør det umulig å vite hva det enkelte barn sitter igjen med, siden man ikke kjenner den enkeltes livsunivers. Og at den enkeltes fortolkning ikke er mulig å forutsi. På den andre side kan man si at gjennom bevissthet om at tilegnelsen skjer både emosjonelt og intellektuelt, kan man bedre være i stand til å få formidlet det man ønsker. Man kan være bevisst på at man henvender seg både til tankene og følelsene, og at budskapet formes av mer enn bare ordene som sies. Det krever bevissthet og visdom i forberedelsene, men er svært viktig i tilnærmingen til trosformidling.

5.3.1. Guds grenseløse kjærlighet

Gud er alltid større enn vi kan forstå. Vår forståelse er svært stykkevis og delt, ja som i et speil i en gåte som Paulus beskriver det. I forhold til hva vi skal formidle til barna i førskolealder, synes jeg imidlertid at perspektivene som har utkrystallisert seg gjennom arbeidet med Den gode hyrde katekese er av stor verdi. Cavalletti hevder at det førskolebarna er mest mottakelige for, er Guds grenseløse kjærlighet. Han kjenner oss og

kaller oss ved navn. Han gir oss liv og lys og hele seg i usvikelig kjærlighet. Dette er sider ved Guds vesen som er med å bygge en solid grunnmur i møte med de sidene ved Gud vi ikke forstår. På to av samlingene ble Guds kjærlighet belyst gjennom hans ønske om å være venn med alle. Det er sentralt at uansett hva andre sier eller mener, så er hver enkelt verdifull og ønsket av Gud. Han ønsker å ha en relasjon til hver enkelt. Å vise grenseløs kjærlighet er imidlertid mer enn å ønske å være en venn. Det vil ut fra det perspektivet være mulig å fylle beskrivelsen av Guds vesen med mer innhold og mer dybde. Det er Guds uendelige kjærlighet vi ønsker å få frem!

Som belyst i teorien er Gud et mysterium. Ufattelig. Uutgrunnet. Min erfaring er imidlertid at Gud som mysterium sjeldent blir trukket frem i formidlingen til barn. Slik også i menighetene jeg observerte, der dette perspektivet var helt fraværende. Kanskje er det fordi man tenker at man skal holde det enkelt og håndgripelig. Fokuset blir bevisst eller ubevisst først og fremst på informasjons- og kunnskapsformidling. En annen grunn kan være som Cavalletti hevder; de voksnes manglende evne til å formidle mysteriet. Det er enklere å holde formidlingen på et overfladisk nivå.

I 4-årsboka blir Guds vesen først og fremst presentert glimtvis gjennom sanger. Dette er ganske tankevekkende. Det er god grunn til å tro at dem som ikke har et aktivt forhold til kristen tro, heller ikke har noe forhold til de kristne barnesangene. Sannsynligheten er dermed liten for at sangene i boka vil bli sunget av denne gruppen. De som i størst grad trenger å bli kjent med viktige sider ved Guds vesen, får dermed ikke tilgang på det budskapet i boka. Det er underlig at de viktige sidene ved Guds vesen ikke også blir belyst gjennom tekst. Hverdagsfortellingene kunne på en naturlig måte ha blitt brukt til å formidle sider ved Guds vesen og vår virkelighet, og bokens budskap ville på den måten blitt presentert gjennom flere former. Flere mennesker, både barn og voksne, ville på den måten få muligheten til å bli bedre kjent med Gud gjennom boka.

5.3.2. Guds kjærlighet til hvert enkelt barn

Et sentralt budskap i forhold til Guds relasjon til barnet, er at Gud elsker *hvert enkelt* barn med en uendelig kjærlighet – uavhengig av livssituasjon. Han har lovet å alltid være hos oss.

Som vi så i analysen, ble fortellingen om Jesus og barna brukt som utgangspunkt i formidlingen i den ene menigheten. På en levende måte ble budskapet konkretisert til å gjelde hvert enkelt barn. «Han sa til alle barna: Kom! Kom bort til meg!... Jesus har alltid tid til å høre på oss og lyst til å være med oss». Guds kjærlighet til hver enkelt ble belyst. Men spørsmålet er om ikke det er potensial til å i større grad inkludere at det gjelder uavhengig av livssituasjon. I lys av avhandlingens problemstilling kan det være på sin plass å fylle ut bildet noe mer ved å belyse at det også gjelder når vi har det vanskelig. Ved å sette ord på at Gud ikke er mer glad i dem som har det bra enn dem som har det vanskelig, og at livet består av mye vi ikke forstår, kan vi være med å legge til rette for en tro som kan romme det vonde i livet. Skal vi ta Guds ord og virkeligheten på alvor, er spørsmålet om ikke en diakonal trosformidling må utfordre den underbevisste tankegangen om at medgang er Guds ytterste form for velsignelse. For kan Guds kjærlighet måles på omstendighetene?

Budskapet om Guds kjærlighet må konkretiseres til å gjelde hvert enkelt barn. Særlig de som har det vanskelig, og som i utgangspunktet allerede kan føle seg litt utenfor det gode selskap, trenger å få understreket at det som sies og formidles gjelder akkurat *dem* også. Ja, i grunnen *særlig* dem. Guds relasjon og kjærlighet til den enkelte kan vanskelig bli understreket for mye. På samme måte som et barn trenger stadig bekreftelse på foreldrenes kjærlighet, trenger barnet stadig å få bekreftet Guds uendelige kjærlighet til seg.

5.4. Formidlingsfokus

Det siste punktet som her skal drøftes, er formidlingsfokus. Som belyst i analysen er det viktig at den som formidler har klart for seg hva som er hovedpoenget i det som skal sies. Cavalletti understreker at ordene må være få, men vektige. Barna trenger å få formidlet essensen i den kristne tro, ikke utvannet eller forenklet, men formidlet på en måte de kan ta imot.

5.4.1. Dvele ved hovedbudskapet

Som belyst i analysen, er det viktig å dvele ved formidlingens hovedpoeng og ikke ved illustrasjonen. Gudstjenesten der «Den bortkomne sauene» ble brukt som utgangspunkt i formidlingen, er et eksempel på at illustrasjonen får større plass og oppmerksomhet enn

selve budskapet. Mesteparten av tiden ble brukt på dramatisering av letingen, hyrden og sauene, og budskapet om at dette er et bilde på hvordan Gud har omsorg for oss og alltid leter etter oss, ble kun nevnt i én setning avslutningsvis. Jeg undrer meg på om det korte fokuset på selve budskapet i fortellingen gjorde at barna ikke fikk helt med seg at fortellingen var et bilde på Gud. Ved å ikke dvele ved hovedpoenget, ble ikke muligheten fullt utnyttet til å styrke troen og formidle sannhet om Gud. Kanskje kunne det ved større bevissthet om dette blitt flettet mer inn underveis i formidlingen at Gud elsker oss, at Han aldri sviker oss selv om vi går bort fra ham, osv.

Som vi så i analysen, er oppsummering ved slutten av formidlingen et nyttig redskap. Ved å understreke og konkretisere hovedpoenget kan man forsterke det barna får med seg. Eksempelet fra menigheten der skapelses-fortellingen ble brukt som utgangspunkt, belyser dette. Selv om det ble dvelt en god stund ved illustrasjonen og de forskjellige dyre-figurene, osv., var det ikke tvil til slutt om hva som var hovedbudskapet i formidlingen. Det ble dvelt lenge nok ved hovedpoenget til at man fikk det med seg: Mennesket er det mest dyrebare Gud har skapt, og «neste gang dere ser dere i speilet kan dere si til dere selv: wow! Gud har skapt meg og jeg er den fineste skatten han har!». Jeg tror for egen del at dette kunne kommet like godt frem med en forkortet beskrivelse av alt det Gud skapte. Men har man klart for seg hva som er hovedbudskapet, og får dvelt nok ved det avslutningsvis, blir det ikke så farlig om illustrasjonen underveis får litt for mye tid og oppmerksomhet.

5.4.2. Bevissthet rundt tema

Therese Andreassen skrev i 2014 en masteravhandling om de trosformidlende tekstenes rolle for gudsbildets utvikling hos barn som lever i sårede omsorgsrelasjoner.⁹⁵ Hun understreker viktigheten av å først tenke igjennom hva man ønsker å formidle til barna, for deretter å velge hvilke tekster som passer best til å gjøre det med. Hennes erfaring er at det ofte i trosformidling til barn velges kjente tekster som har fengende elementer, uten så mye refleksjon over hvilket gudsbilde de kommuniserer. Jeg kunne ikke sagt meg mer enig. Her er

---

⁹⁵ Therese Andreassen, «Barnet, tekstene og gudsbildet. En empirisk undersøkelse om hvilken rolle de trosformidlende tekstene spiller for gudsbildets utvikling hos barn som lever i sårede omsorgsrelasjoner.» Masteravhandling i Diakoni, MF, våren 2014.

det en stor diakonal mulighet. Ved å øke vår bevissthet rundt hva vi ønsker å formidle til barna om Gud, kan det med enkle grep bli til livsstyrkende og slitesterke budskap. Dette gjelder også i valget av sanger som brukes. Ved å tenke igjennom hva sangen formidler, kan man være mer bevisst på å benytte muligheten til å formidle essensen i troen, mer enn å bruke det som «program-fyll». I denne sammenhengen kan man spørre seg om sanger som «Vil du vite hvordan det låt da Gud skapte...» eller «Sakkeus var en liten mann» heller bør erstattes av sanger med et tydeligere innhold om Gud og livet.

Cavalletti hevder at siden barns religiøse virkelighet er så annerledes enn de voksnes, kan man ikke sitte på et kontor og planlegge trosformidlingen ut fra ens egne erfaringer og reaksjoner.⁹⁶ Det må gjøres på bakgrunn av *barns* erfaringer, reaksjoner og behov. Den gode hyrde katekeses troverdighet kommer fra nettopp dette. Gjennom tiår med systematisk observasjon har det essensielle utkrystallisert seg, tegnene og ordene som gjør at barna best kan ta til seg budskapet. I førskolealderen er det som vi har sett, mottakeligheten for Guds grenseløse kjærlighet som er svært tydelig. Dette underbygger viktigheten av å ha det som bærende element i formidlingsfokuset.

I den ene menigheten var formidlingen basert på fortellingen om Jesus og Sakkeus. Elementer rundt Jesu omsorg ble belyst. Jesus ønsket å være hans venn, selv om ingen andre ville det. Hovedbudskapet var imidlertid moralsk vinklet med fokus på at Jesus hjalp Sakkeus til å bli modig, be om tilgivelse og leve rett, og at han også vil hjelpe oss å leve rett. Cavalletti understreker at barn under seksårsalderen har liten interesse for moral.⁹⁷ Spørsmålet reiser seg derfor om dette er en vinkling som egner seg bedre for eldre barn. Selve historien vil kunne brukes som utgangspunkt, men da med hovedfokus på Jesu grenseløse kjærlighet til hver enkelt, at selv når ingen andre vil være venn, så bryr Jesus seg, osv.

---

⁹⁶ Cavalletti, *Barnets religiøse potensial*, s.27.

⁹⁷ *Ibid.*, s. 96.

5.4.3. Fortelling som metode

Som Leenderts belyser, er *fortellingen* et sentralt virkemiddel i formidlingen til 4-åringer. Det gjør det ekstra viktig å skille mellom de forskjellige former for fortellinger. Ikke minst er det avgjørende å formidle på en måte som ikke får barnet til å forholde seg til innholdet som til et eventyr. Guds virkelighet er absolutt ikke et eventyr, men en realitet full av nåde og sannhet. Innledningen «For veldig, veldig, veldig lenge siden da Jesus levde...» blir i lys av dette lite egnet. Å starte med «Da Jesus levde her på jorda...» er derimot en enkel måte å begynne på som skaper nærhet i stedet for unødig avstand.

I Den gode hyrde katekese er tydeliggjøringen av hvilken sjanger man formidler viktig. Er det lignelse, profeti, urhistorie, historisk hendelse eller liturgi det er snakk om? Saxegaard understreker også at man ikke kan formidle alt på samme måte. Hvordan skal barna da klare å differensiere mellom de forskjellige formene for budskap? Ved ettertanke er det jo naturlig at det er forskjell på om fortellingen er et tegn på en dimensjon ved Guds rike, eller om det er noe som faktisk skjedde en gang på et konkret sted, på et konkret tidspunkt. Imidlertid tilsier erfaringen at det ofte ikke er så tydelig forskjell i formidlingen allikevel. Også eksemplene fra menighetene viser at tre forskjellige sjangre ble brukt – en fortelling fra urhistorien, en historisk hendelse og en lignelse – uten at det var noe særlig forskjell på måten de ble formidlet. Det ble ikke i noen av eksemplene spesifisert i begynnelsen av formidlingen, hva slags fortelling som ble presentert. Kanskje vi som voksne glemmer å presisere det fordi vi selv kjenner fortellingene så godt. Når vi hører «En mann hadde 100 sauer...», vet vi umiddelbart at det er lignelsen om den bortkomne sauen det er snakk om. Men det vet ikke barna. De trenger hjelp til å forstå hva slags fortelling de hører, og hvordan man skal forstå innholdet. Det er derfor svært viktig med noen innledende ord om hva slags fortelling man skal få høre, før formidlingen starter.

5.5. Oppsummering

Det følgende sammenfatter hovedmomentene i drøftingen i form av konkrete anbefalinger til bruk i 4-årsbok-utdelingen:

* Guds uendelige kjærlighet for hver enkelt er et sentralt budskap å formidle til 4-åringer. De er svært mottakelige for denne dimensjonen ved troen, og det er viktig å la dem kjenne på gleden over denne kjærligheten. Det kan med fordel være et bærende element i formidlingen til denne aldersgruppen.

* 4-åringene ønsker å delta i de voksnes verden. Det er derfor viktig å bruke elementer fra gudstjenesten og troen der barna kan være delaktige, som for eksempel lystenning, korsets tegn, dåpen, velsignelsen, osv.

* Dåpen er et felles referansepunkt for barna som får 4-årsbok. Den egner seg godt som utgangspunkt for å formidle sentrale elementer i Guds relasjon til barnet og skape tilknytning til det kristne fellesskapet. Vi ble tegnet med korsets tegn og døpt til å tilhøre ham. Han er trofast mot oss, uavhengig av hva livet skulle bringe.

* Fortellingen om Jesus og barna egner seg godt. Den eksemplifiserer kjernen i evangeliet. Jesus elsker hvert enkelt barn og ønsker å ta dem inn til seg og velsigne dem. Han har alltid tid til hver enkelt. I luthersk sammenheng er denne teksten så sentral at den leses hver gang det er dåp i kirken. På den måten blir bruk av teksten også med på å skape gjenkjennelse når de senere får høre teksten i kirka.

* Uavhengig av hva man bruker som utgangspunkt i formidlingen, er det viktig å få med noen setninger om at Gud er nær oss når vi har det vanskelig. Han har lovet å alltid være hos oss. I livet skjer det mye vi ikke forstår. Gud har ikke lovet at vi aldri skal oppleve vanskelig ting, men han har lovet å være med oss gjennom alt det som skjer. Det kan vi stole på!

* Det er viktig å tenke nøye igjennom hva man ønsker å formidle om Gud og virkeligheten til barna. Hva er hovedbudskapet i formidlingen? Hvilken brikke i det store bildet av Gud skal man fokusere på? For 4-åringene er det viktig at ordene er få, men vektige. Utbroderinger av detaljer kan sløyfes til fordel for å understreke og tydeliggjøre essensen på forskjellige måter.

6. AVSLUTNING

Det er stort at så mange 4-åringer i Norge kommer til kirke og får sin egen kirkebok! Det er en mulighet vi må utnytte til fulle. Denne avhandlingen har forsøkt å belyse hvordan trosopplæringstiltak for 4-åringene kan bidra til å formidle en tro som kan tåle å møte livet som det er – både på godt og vondt. Og hvordan diakonien og trosopplæringen kan gå hånd i hånd, og bidra til livstolkning og livsmestring.

For noen blir 4-årsboka en av titalls kristne barnebøker og barnebibler i hjemmet. For andre blir det den eneste kristne barneboken i huset. Det gjør den spesiell. Det er en gavebok fra kirken. Et talerør inn i hjem der det kristne budskapet til vanlig ikke snakkes om. Det er en fantastisk mulighet! På bakgrunn av arbeidet med denne avhandlingen fremstår imidlertid 4-årsboka for meg, slik den er i dag, som en bok med uutnyttet potensiale.

Kanskje kan det ved neste revidering eller utgivelse trekkes inn flere elementer som styrker budskapet om Gud og virkeligheten vi lever i. Kanskje kan barn ved neste korsvei få en gavebok fra kirken som enda tydeligere formidler den Gud som ønsker å ta alle barn inntil seg, omfavne dem og velsigne dem. Han som ønsker å velsigne dem med lyset som skinner gjennom mørket, med kjærligheten som bærer gjennom smerte, med troen som bærer gjennom livet. Frem til det kan vi bruke de samlingene og gudstjenestene vi har, som en plattform til å formidle denne troen som kan vare livet ut, og som har plass til å romme også det vonde livet måtte bringe.

7. LITTERATUR

Bryman, Alan. *Social research methods*. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2012.

Cavalletti, Sofia. *Barnets religiøse potensial: beskrivelse av erfaringer med barn fra 3 til 6 år*. Oslo: [Den gode hyrde katekese - Norge], 2009.

Cavalletti, Sofia, P. Coulter, G. Gobbi og S.Montanaro. *Den gode hyrde og barnet – en vandring i glede*. Oslo: [Den gode hyrde katekese - Norge], 2005.

Danbolt, L.J., Engedal, L.G, mfl. *Religionspsykologi*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2014.

Erikson, Erik. *Barndommen og samfunnet*. Oslo: Gyldendals Kjempefakler, 1968.

Gobbi, Gianna. *Om å lytte til Gud sammen med barn. Maria Montessoris metode anvendt i trosopplæringen for barn*. Oslo: Inger Marit Brorson, 2011.

Hay, D with Nye, R. *The Spirit of the Child*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2006.

Henriksen, Jan-Olav. *Guds virkelighet. Hovedtrekk i kristen dogmatikk*. Oslo: Luther forlag, 1994.

Horsfjord, Helene, «Når sannheten ikke er sann» i: *Tidsskrift for sjelesorg* 19, nr./issue 4 (1999), s.175-185.

Hovland, Beate Indrebø, "Teologi for et skjendet barn : forkynnelse i møte med overgrepserfaringer - sten til byrden eller virksom livshjelp?" i: *Barneteologi og kirkens ritualer : perspektiver på trosopplæring, barn og konfirmanter/ Elisabeth Tveito Johnsen (red), s.103-112*. Oslo: Det praktisk-teologiske seminar, 2007.

Hygen, Johan B. *Guds allmakt og det ondes problem*. Oslo: Universitetsforlaget, 1974.

IKO. *Min Kirkebok 4*. Oslo: IKO-forlaget, 2011.

Jerlang, Espen (red). *Utviklingspsykologiske teorier. 3.utg*. Kjøbenhavn: Gyldendal Akademisk, 2000.

- Kaldestad, Eystein. *Gjennom det menneskelige til det guddommelige – religionspsykologiske perspektiver*. Oslo: Tano Aschehoug, 1997.
- Killèn, Kari. *Sveket 1. Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. 4. utg. Oslo: Kommuneforlaget, 2009.
- Killèn, Kari og May Olofssen. *Det sårbare barnet. Barn, foreldre og rusmiddelproblemer*. Oslo: Kommuneforlaget, 2003.
- Kirkerådet. *Plan for diakoni*. Oslo: Kirkerådet, 2008.
- Kirkerådet. *Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler*. Oslo: Kirkerådet, 2010.
- Klette, Trine. *Tid for trøst – en undersøkelse av sammenhenger mellom trøst og trygghet over to generasjoner*. Oslo: NOVA Rapport 17/2007.
- Leenderts, Torborg Aalen. *Når glassflaten brister, om brytningen mellom livet og troen*. 2. utg. Oslo: Verbum, 2007.
- Leenderts, Torborg Aalen. *Gud og det vonde. Om tillit og tillitstap*. Oslo: Verbum, 2011.
- Løland, Hanne, «Mitt liv er kommet nær dødsriket» i: Halvårsskrift for praktisk teologi nr. 1 (2008), s. 36-47.
- Montessori, Maria. *Barnesinnet*. Bekkestua: Montessoriforlaget, 2006.
- Montessori, Maria. *Barndommens gåte*. Bekkestua: Montessoriforlaget, 2009.
- Repstad, Pål. *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2007.
- Rizutto, Ana-Maria. *The birth of the living God. A psychoanalytic study*. Chicago: The University of Chicago Press, 1979.
- Sagberg, Sturla (red). *Barnet i trosopplæringen: pedagogiske og teologiske refleksjoner over barneteologi, spiritualitet og livssyn*. Oslo: IKO-forlaget, 2008.

Sagberg, Sturla. *Barn trenger håp: dimensjoner av håp i barns hverdag*. Oslo: IKO-forlaget, 2012.

Saxegaard, Kristin Moen, "Bibelhermeneutikk for barn" **i:** *Halvårsskrift for praktisk teologi* 27, nr. 1 (2010), s.69-74.

Smith-Gahrnsen, Carl. *Kristen tro og livstolkning*. 2. utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2002.

Wigen, Tore. *Religionsfilosofi. En bok om tro og fornuft og livets mening*. Oslo: Luther Forlag, 1993.

Ånonsen, Maria S., "Diamant i frossent rom: relasjonell trosformidling i møte med barn med desorganisert tilknytningsmønster " **i:** *Tidsskrift for sjelesorg* 32, nr./issue 1 (2012), s.15-27.

8. VEDLEGG

VEDLEGG 1 - «Min Kirkebok 4» IKO, 2011.

INNHOLD

Sang 1: Jeg blir så glad når jeg ser deg

Sang 2: Han har den hele vide verden i sin hånd

Bibelfortelling 1: Alt blir til (1.Mos1)

Sang 3: Takk min Gud for hele meg

Dikt: Jeg er fin

Sang 4: Måne og sol

Sang 5: Gud pass på vår jord

Tegneserie 1: Bo og Nora på junteleventyr

Sang 6: Vil du vite hvordan det lød

Sang 7: Hvem har skapt alle blomstene

Sang 8: Guds kjærlighet er rundt om meg

Sang 9: Vær meg nær, o Gud

Sang 10: Alltid freidig

Bibelfortelling 2: Maria skal bli mor (Luk 1 og Mark 2)

Sang 11: Tenn lys

Sang 12: Lucia-sangen

Bibelfortelling 3: Jesus blir født (Luk 2 og Matt 2)

Sang 13: Gloria

Bibelvers: Joh 3:16

Sang 14: Et barn er født i Betlehem

Tegneserie 2: Bo og Nora og julespillet

Bibelfortelling 4: Jesus og vennene (Matt 4:18-23)

Bibelfortelling 5: Stormen (Mark 4:35-41)

Sang 15: Når det stormer

Sang 16: Lysere enn ilden

Bibelfortelling 6: Tusener blir mette (Matt 14 og Joh 6)

Sang 17: Jeg folder mine hender små

Sang 18: Å du som metter liten fugl

Sang 19: Fager kveldssol smiler

Tegneserie 3: Bo og Nora leker gjemsel

Bibelfortelling 7: Den ene sauene og de nittini (Luk 15:1-7)

Bibelfortelling 8: Sakkeus (Luk 19:1-10)

Sang 20: Sakkeus var en liten mann

Sang 21: Jeg vet ingen, ingen som

Bibelfortelling 9: Jesus og barna (Luk 18 og 9)

Sang 22: Alle barn kan komme

Sang 23: Jeg er trygg hos deg

Tegneserie 4: Bo og Nora leker dåp

Sang 24: Milde Jesus dine hender

Sang 25: Ingen er så trygg i fare

Tekst: Søndag – en dag som er annerledes

* Kirkeklokkene ringer

* Lysene er tent på alteret. «Jesus sa: Jeg er verdens lys, den som følger meg skal ikke vandre i mørket, men ha livets lys.» Joh 8:12

* Noen tenner lys i lysgloben

* Menigheten sier høyt: «Jeg tror på Gud Fader. Jeg tror på Guds Sønn. Jeg tror på Den Hellige Ånd.»

* Noen blir døpt. «Jeg tegner deg med det hellige korsets tegn.» sier presten. Det er fordi dåpsbarnet skal tilhøre Jesus og tro på ham. Så øser presten vann over hodet til barnet og sier: «Jeg døper deg til Faderens og Sønnens og Den Hellige ånds navn. Fred være med deg».

* Menigheten synger: «Gud være lovet! Halleluja! Halleluja! Halleluja!»

* Noen leser fra Bibelen: «Jesus sa: La de små barn komme til meg og hindre dem ikke! For Guds rike hører til slike som dem.» Mark 10:14

* Menigheten ber høyt: Vår Far.... (gammel versjon)

* Presten velsigner menigheten: Herren velsigne deg og bevare deg....

* Organisten spiller på orgelet

* Noen synger i kor

Sang 26: Søndag

Sang 27: Vi syng med takk og glede

Sang 28: Siyahamba